

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Tadej Nardin

**DEMOBILIZACIJA IN DRUŽBENA REINTEGRACIJA NEKDANJIH
BOJEVNIKOV V JUŽNOAFRIŠKI REPUBLIKI**

Diplomsko delo

Ljubljana 2008

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Tadej Nardin

Mentorica: doc. dr. Maja Garb

**DEMOBILIZACIJA IN DRUŽBENA REINTEGRACIJA NEKDANJIH
BOJEVNIKOV V JUŽNOAFRIŠKI REPUBLIKI**

Diplomsko delo

Ljubljana 2008

DEMOBILIZACIJA IN DRUŽBENA REINTEGRACIJA NEKDANJIH BOJEVNIKOV V JUŽNOAFRIŠKI REPUBLIKI

V diplomski nalogi so predstavljene spremembe, ki so se ob prehodu v demokratični politični sistem zgodile v oboroženih silah Južnoafriške republike. Leta 1948 je bil v Južnoafriški republiki uveden sistem rasnega ločevanja (apartheid), ki je povzročil precejšnje spremembe v družbi. Nastale spremembe so imele vpliv tudi na oborožene sile, ki so v tem obdobju izvajale notranjepolitične naloge, katerih namen je bil ohranitev obstoječega političnega sistema. Dolgotrajni odpor večinskega temnopoltega prebivalstva je v kombinaciji z zunanjimi pritiski povzročil demokratične spremembe. Jasen znak družbenih sprememb so bile prve demokratične volitve v zgodovini Južnoafriške republike. V obdobju po prvih demokratičnih volitvah (1994) je prišlo do integracije oboroženih sil (SADF) z oboroženimi skupinami, ki so se borile za odpravo političnega sistema rasnega ločevanja. Novonastale nacionalne obrambne sile (SANDF) so predstavljale novo oboroženo silo, ki pa je bila za državo preštevilna. Država je zato sprejela odločitev, da demobilizira vojake, ki ne ustrezajo novim oboroženim silah, vendar pa jim pomaga pri vrnitvi v civilno družbo. Procesu demobilizacije je sledil proces družbene reintegracije, v katerem naj bi ključno vlogo odigrale državne institucije.

Ključne besede: Južnoafriška republika, demobilizacija, družbena reintegracija.

DEMOBILIZATION AND SOCIAL REINTEGRATION OF EX COMBATANTS IN THE REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

This diploma thesis analyses the changes, which happened in the armed forces of Republic of South Africa in the period of democratic political transition. In the year of 1948 The Republic of South Africa implemented a political system of racial segregation (apartheid), which caused numerous social changes. A long lasting resistance of the black majority, combined with external pressure, caused democratic changes. Obvious sign for this democratic changes were the very first democratic elections in the history of The Republic of South Africa. In the period after first democratic elections (1994) there was an integration of armed forces (SADF) with the armed groups, which fought against the existing political system. Newly created national defence forces (SANDF) represented new armed force, which was to extensive for the country. The state decided to conduct demobilization of soldiers, who did not match the standards of new armed forces, but obliged to help them reintegrate into society. The process of demobilization was followed by process of social reintegration, in which the state is supposed to have key role.

Key words: The Republic of South Africa, demobilization, social reintegration.

SEZNAM KRATIC

ANC- African national Congress

APLA- Azanian Peoples Liberation Army

BICC- Bonn International center for Conversion

MK- Umkhonto we sizwe

NP- National Party

PAC- Pan Africanist Congress of Azania

SADF- South African Defence Force

SANDF- South African National Defence Force

SC- Service Corps

TBVC- kratica je uporabljena za skupno poimenovanje oboroženih sil dežel Transkei, Bophutswana, Venda in Ciske

KAZALO

1. UVOD	8
2. METODOLOŠKO – HIPOTETIČNI OKVIR.....	9
2.1 PREDMET IN CILJ PREUČEVANJA.....	9
2.2 HIPOTEZA	9
2.3 UPORABLJENE RAZISKOVALNE METODE	9
2.4 STRUKTURA ANALIZE.....	10
2.5 TEMELJNI POJMI	11
2.5.1 Demobilizacija	11
2.5.2 Integracija.....	11
2.5.3 Reintegracija.....	12
3. DRUŽBENOEKONOMSKE SPREMEMBE OB KONCU APARTHEIDA	14
3.1 APARTHEID	14
3.2 AFRIŠKI NARODNI KONGRES (ANC).....	15
3.2.1 Umkhonto we sizwe (MK).....	16
3.3 PAN AFRICANIST CONGRESS OF AZANIA (PAC).....	17
3.3.1 APLA	17
3.4 TBVC	18
3.5 KONEC APARTHEIDA.....	18
3.5.1 Prve demokratične volitve.....	19
3.5.2 Zapuščina apartheida.....	20
3.5.3 Spremenjena vloga oboroženih sil	21
3.5.4 Legitimnost oboroženih sil.....	22
3.5.5 Obrambni izdatki.....	24
3.6 ZAČASNA USTAVA (ANG. INTERIM CONSTITUTION)	25

3.7 BELA KNJIGA O OBRAMBI (ANG. WHITE PAPER ON DEFENSE)	25
4. NASTANEK SANDF	29
4.1 INTEGRACIJA SANDF	29
4.2 TEŽAVE PRI PROCESU INTEGRACIJE.....	31
4.2.1 Težave z dokumenti	32
4.2.2 Diskriminatorna obravnava pripadnikov različnih oboroženih sil	32
4.2.3 Integracija ali absorbcija?.....	33
5. DEMOBILIZACIJA.....	35
5.1 AKTERJI DEMOBILIZACIJSKO-REINTEGRACIJSKEGA PROCESA	35
5.2 POLITIČNA AVTORITETA	37
5.3 CILJNA SKUPINA.....	37
5.3.1 Bivše borke.....	38
5.3.2 Otroci vojaki.....	39
5.4 NAČRTOVANJE DEMOBILIZACIJE	40
5.5 FAZE DEMOBILIZACIJE	41
5.6 DEMOBILIZACIJA BOJEVNIKOV OSVOBODILNIH VOJSK.....	41
5.6.1 Pojav plačancev	42
5.7 POMOČ DEMOBILIZIRANIM VOJAKOM	44
5.8 OCENA PROCESA DEMOBILIZACIJE	46
6. PROCES DRUŽBENE REINTEGRACIJE.....	47
6.1 NAČRTOVANJE REINTEGRACIJE	47
6.2 POSEBNE SKUPINE	48
6.3 UDELEŽENCI V PROCESU REINTEGRACIJE	49
6.4 RAZLOGI ZA POMOČ PRI PROCESU REINTEGRACIJE.....	50
6.5 REINTEGRACIJA V URBANO/RURALNO OKOLJE	51
6.6 USPOSABLJANJE NEKDANJIH BOJEVNIKOV- SERVICE CORPS	52
6.6.1 Delovanje Service Corps.....	52

6.6.2 Težave s Service Corps	54
6.6.3 Neprimernost vojske	55
6.7 ZNAČILNOSTI DEMOBILIZIRANIH BOJEVNIKOV	55
6.7.1 Profil demobiliziranih bojevnikov	56
6.7.2 Izobrazba in usposobljenost	57
6.7.3 Poklicni status	57
6.7.4 Finančni prihodki	58
6.7.5 Psihološke značilnosti	59
7. VETERANSKA ZDRUŽENJA	60
7.1 THE UMKHONTO WE SIZWE MILITARY VETERANS' ASSOCIATION (MKMVA)	60
7.2 THE AZANIAN PEOPLE' LIBERATION ARMY VETERANS' ASSOCIATION (APLAVA).....	60
8. SKLEP.....	61
9. SEZNAM LITERATURE.....	64

1. UVOD

Vsaka sprememba v družbi vpliva na določene družbene skupine. V primeru, ko je družbena sprememba vojna ali oborožen spopad je število vpletenih toliko večje. Posledice takšnih dogodkov pa niso enkratne, saj se številna vprašanja pojavijo šele z vzpostavitvijo miru. Razrešitev tovrstnih vprašanj zahteva veliko stopnjo sodelovanja vseh vpletenih, še posebej je pod drobnogledom vodstvo države.

Po končani vojni se karte ponovno premešajo. Zmagovalci niso vedno zmagovalci, poraženci ne poraženci in vendar so življenja obojih močno zaznamovana s preteklimi izkušnjami. Njihove vloge se spremenijo, saj se morajo soočiti z novonastalo situacijo, ki prinaša nove izzive. Kako se jim bo uspelo prilagoditi novim razmeram je precej odvisno od njih, vendar pa obstajajo tudi številni drugi dejavniki, ki jim ta prehod olajšajo ali otežijo.

Veliko breme postkonfliktne obnove običajno leži na državi in njenem socialnem sistemu, vendar pa je državni aparat po konfliktu oslabljen. Sredstva, ki so na voljo, pogosto ne zadostujejo za obnovo državne infrastrukture ter druge nujne investicije. V takšnih razmerah so številni prepuščeni sami sebi.

Vojaki so tista skupina, ki je neposredno vpletena v oborožene spopade, zato je njihov prehod v civilno življenje še toliko težji. Soočiti se morajo s spremenjenimi razmerami ne samo v svoji okolici, ampak v celotni družbi, ki njihovo sodelovanje v spopadih več ne odobrava. Njihova vloga se iz borca spremeni v osebo, ki družbi predstavlja breme, saj njihove »storitve« niso več potrebne.

Uspešnost prehoda v civilno življenje je tako odvisna od številnih dejavnikov, ki skupaj vplivajo na sam proces. V primeru, ko pri pomoči zataji država, so veterani odvisni predvsem od sebe in svojih družin. Vendar pa neaktivnost države pri procesu reintegracije veteranov v civilno okolje ne ostane brez posledic, saj ignoriranje njihovih težav lahko povzroči veliko hujše posledice, ki se lahko kažejo v porasti stopnje kriminala, družbenih konfliktih, itd.

2. METODOLOŠKO –HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 PREDMET IN CILJ PREUČEVANJA

V diplomski nalogi bom preučeval spremembe, ki so se zgodile v oboroženih silah JAR v obdobju prehoda iz apartheida v demokratično politično ureditev. Pri preučevanju teh sprememb se bom omejil na procesa demobilizacije in družbene reintegracije vojnih veteranov.

Demobilizacija je obsežen proces in obsega številne ukrepe, katerih cilj je zmanjšati število pripadnikov oboroženih sil. V diplomski nalogi bom predstavil širši družbeno-politični kontekst in časovno dimenzijo demobilizacije, poleg tega pa bom podrobneje preučil proces družbene reintegracije vojnih veteranov.

2.2 HIPOTEZA

Procesa demobilizacije in družbene reintegracije v Južnoafriški republiki sta bila posledica družbenih sprememb.

Izvedene hipoteze so:

- po prehodu v demokratični sistem so oborožene sile JAR izgubile nekatere naloge, ki so izhajale iz sistema rasnega ločevanja
- proces demobilizacije ni bil samo poskus zmanjšanja oboroženih sil, ampak tudi poskus izločitve bojnikov osvobodilnih enot
- proces družbene reintegracije je vseboval številne ukrepe, ki so vojnim veteranom omogočili vrnitev v civilno življenje

2.3 UPORABLJENE RAZISKOVALNE METODE

Pri pisanju diplomske naloge se bom osredotočil na teoretične metode, ki bodo dopolnjene z empiričnimi podatki v relevantnih virih. Od teoretičnih metod bom uporabil naslednje metode:

- analiza in interpretacija relevantnih pisnih virov bo osnovna metoda teoretičnega preučevanja; to metodo bom uporabil z namenom pridobiti čim več pomembnih informacij s področja preučevanja;
- ker je področje raziskovanja osredotočeno na eno državo, bom kot raziskovalno metodo uporabil metodo študije primera, s katero bom predstavil procesa demobilizacije in družbene reintegracije v Južnoafriški republiki;

- pri preučevanju bom uporabil tudi deskriptivno metodo in sicer za opis preučevanih procesov.

Pri pisanju diplomske naloge bom uporabil tudi empirično metodo analize statističnih podatkov (ministrstvo za obrambo JAR).

2.4 STRUKTURA ANALIZE

V prvem poglavju diplomske naloge bom opredelili metodološko-hipotetični okvir , kjer bom poleg zgoraj navedenih elementov predstavil tudi temeljne pojme (integracija, demobilizacija, reintegracija, itd.).

V nadaljevanju bom predstavil JAR, oziroma družbeno-politične spremembe, ki so se v državi zgodile. Pri tem se bom osredotočil na tiste pomembne družbene dejavnike, ki so povzročili družbene spremembe in posledično procesa demobilizacije in reintegracije. Opis teh bom omejil le na tiste pomembne vidike, ki so pomembni pri nadaljnjem preučevanju področja diplomske naloge.

Eno poglavje bom namenil nastanku (integraciji) novih oboroženih sil Južnoafriške republike, saj sam nastanek teh sil pomeni začetek ostalih sprememb v oboroženih silah.

Temeljni del diplomske naloge bo predstavitev začetka demobilizacije, njenega poteka in samega konca oziroma rezultatov tega procesa. Po opisovanju poteka demobilizacije bom svoje preučevanje preusmeril na ukrepe, ki jih je država sprejela za uspešno družbeno reintegracijo vojnih veteranov. Ker se v praksi navedena procesa prepletata in dopolnjujeta, pri svojem preučevanju ne bom vztrajal pri strogi delitvi teh procesov. Poleg analize procesa reintegracije, bom v svoji nalogi opredelil tudi rezultate in posledice ukrepov.

2.5 TEMELJNI POJMI

2.5.1 Demobilizacija

Demobilizacija je proces s katerim se oborožene sile bodisi zmanjšajo ali pa povsem razpustijo, kot del širše transformacije iz vojnega stanja v mir. Demobilizacija običajno vključuje zbiranje, razorožitev in odpust bivših bojevnikov, kateri lahko prejmejo določeno vrsto nadomestila in pomoči, ki jih vzpodbudi pri prehodu v civilno življenje (UN 1999: 15).

Publikacija *Conversion Survey 1996* (1996: 144–146) opredeljuje demobilizacijo kot občutno zmanjšanje ljudi zaposlenih v oboroženih silah in njihova reintegracija v civilno življenje. Vključuje zmanjševanje števila rednih in paravojaških oboroženih sil, kot tudi število civilnih oseb, ki so zaposlene v oboroženih silah.

Procesa demobilizacije in družbene reintegracije se pogosto pojavljata kot ključne oblike sprememb, h katerim države pristopajo po obdobju vojne. Vendar se omenjena procesa ne pojavljata vedno v enaki obliki, kar priča o kompleksnosti obeh pojavov.

Odločitve za demobilizacijo vedno temeljijo na specifičnih političnih, vojaških in družbeno ekonomskih okoliščinah; gledano širše pa običajno temeljijo na enem ali več sledečih šestih dejavnikih (BICC v Kingma 1997: 3):

1. večstranski, dvostranski ali nacionalni mirovni sporazum ali sporazum o razorožitvi,
2. poraz ene od vpletenih strani,
3. zaznana izboljšanje varnostne situacije,
4. pomanjkanje sredstev,
5. pričakovani ekonomski in razvojni učinki,
6. sprememba vojaške tehnologije in/ali strategije.

2.5.2 Integracija

Mala splošna enciklopedija (1976, druga knjiga: H-O) opredeljuje integracijo kot:

- združevanje, sestavljanje, povezovanje v (integralno) celoto;
- združitev;
- vključitev.

V diplomski nalogi se pojem integracije pojavlja v povezavi z združitvijo različnih (nasprotujočih si) strani v nove oborožene sile.

2.5.3 Reintegracija

Mala splošna enciklopedija (1976, tretja knjiga: P-Ž) opredeljuje reintegracijo kot:

- ponovno združitev ali vključitev;
- dopolnjevanje, dopolnitev;
- vrnitev odvzetih stvari ali pravic.

V diplomski nalogi je pojem reintegracije povezan s procesom prehoda bivših bojevnikov iz vojaškega v civilno okolje. Družbena reintegracija ni enoten proces, ampak je sestavljen iz več komponent. Kingma (1997: 5) opredeli reintegracijo kot kompleksen proces, ki vključuje tri komponente: ekonomsko, družbeno in politično.

Politična reintegracija je proces preko katerega upokojeni ali demobilizirani vojaki sodelujejo v političnem življenju svoje skupnosti. Politična reintegracija ima dve komponenti. Prva se nanaša na prevzem ali izvolitev na položaje kot so lokalni sveti, šolski odbori in soseske straže. Druga komponenta zajema sodelovanje bivših vojakov v političnih procesih skupnosti kot so lokalne volitve ter njihovo pripravljenost za dogovarjanje znotraj skupnosti (Mashike in Mokalobe 2003: 3).

Ekonomska reintegracija je proces preko katerega si bivši bojevniki, z zaposlitvijo ali drugo obliko dela, zagotovi preživljanje (Kingma 1997: 5). Družbena reintegracija je proces preko katerega se bivši bojevniki čutijo člane skupnosti in so s strani skupnosti sprejeti (Kingma 1997: 5).

Kljub dejstvu, da so ukrepi reintegracije manj vidni kot sam proces demobilizacije, pa se reintegracija običajno izkaže kot glavni izziv v procesu. Demobilizirani vojaki in njihove družine si morajo po številnih letih v vojski ustvariti preživetje.

Medtem ko procesa razoroževanja in demobilizacije zahtevata natančne podatke o orožju, silah, načrtovanje reintegracije zahteva informacije o veščinah, sposobnostih, načrtih in pričakovanjih. Načrtovanje reintegracije mora odsevati sledeče vidike:

- podatke o procesu reintegracije kot delu nacionalne strategije sprave, obnove in razvoja;
- predhodno določitev potreb in oblikovanje smernic;
- namen, prioritete in cilje ter časovni okvir programa za vsako ciljno skupino;
- ovire, vključno z institucionalnimi, finančnimi, družbeno-ekonomskimi ter kulturnimi vprašanji;
- oblikovanje institucionalnega okvirja potrebnega za reintegracijo, vključno z nacionalnim, regijskim in lokalnim nadzorom;
- mehanizme za koordinacijo, merjenje, ocenjevanje in prilagajanje programov;
- finančne mehanizme;
- potrebe načrtovanja – mehanizme načrtovanja, informacije, in tehnično podporo;
- ukrepe pravnega obveščanja in načrt sprave (UN 1999: 39).

Tovrstni ukrepi predstavljajo idealne pogoje za začetek reintegracije, kar pa v praksi ni vedno mogoče. V času priprav na reintegracijo se države soočajo s številnimi ovirami, ki sam proces otežijo. Težavo predstavlja tudi omejen čas, ki ga imajo države na voljo za celovito pripravo procesa reintegracije.

3. DRUŽBENO-EKONOMSKE SPREMEMBE OB KONCU APARTHEIDA

3.1 APARTHEID

Vsak konec ima svoj začetek, in zato bom na kratko predstavil določene značilnosti preteklega političnega sistema v JAR, da bi lažje razumeli kasnejše dogodke. Demokratične spremembe, ki so sledile koncu apartheida, so povzročile številne spremembe v družbi ter posledično na obrambnem sistemu Južnoafriške republike. Pri opisovanju preteklih značilnosti se bom osredotočil na vlogo obrambnih sil.

Sistem apartheida je bil v Južnoafriški republiki vpeljan po volilni zmagi Nacionalistične stranke (NP) leta 1948. Med letoma 1948 in 1990 je vlada s pomočjo vzpostavljanja kulture nasilja med nasprotniki enostransko in s silo vsiljevala družbene rešitve (Ohlson 1995: 117).

Potem ko je oblast leta 1948 prevzela Nacionalna stranka (NP), je kmalu institucionalizirala ideologijo apartheida, ki je predstavljal še bolj avtoritaren in strog pristop kot so ga imele predhodne segregacijske vlade. Ta politika je pripeljala do naraščajoče diskriminacije in izključevanja temnopoltega prebivalstva (Le Roux 2005: 237).

Jaenecke (v Gutman 2004: 50) pravi, da je sistem apartheida slonel na sledečih treh postolatih:

1. temeljita ločitev ras;
2. odvzete politične in socialne pravice temnopoltih oziroma vseh »ne-belih«;
3. strog policijski sistem, ki je preprečeval upor približno 83 odstotkov prebivalcev proti 17 odstotkom.

Vse večje nezadovoljstvo večinskega prebivalstva je pripeljalo do nasprotovanja obstoječemu sistemu. Težnje po enakopravnosti so pripeljale do organiziranja najprej političnih organizacij, kasneje pa tudi oboroženih kril temnopoltega prebivalstva. Zaradi močnega represivnega sistema te organizacije niso bile sposobne odkritega in konvencionalnega boja proti Južnoafriškim obrambnim silam. V nadaljevanju bom predstavil dve organizaciji, ki sta aktivno sodelovali v boju proti apartheidu ter kasnejšem oblikovanju novih obrambnih sil Južnoafriške republike.

3.2 AFRIŠKI NARODNI KONGRES (ANC)

Razlog za ustanovitev Afriškega narodnega kongresa (ANC) je v Ustavi (African national congress constitution) opredeljen na naslednji način *»Afriški narodni kongres je bil ustanovljen leta 1912, z namenom obrambe in izboljšanja pravic prebivalstva po nasilnem uničenju samostojnosti in oblikovanju belopolte prevlade«*.

Politična ideologija ANC je temeljila na ideji večrasnosti in vladavini temnopolte večine; ta bi se odražala v parlamentarni večini. Nova generacija političnih aktivistov je sprožila filozofijo črnske zavesti, ki se je razvila kot samostojna črnska identiteta, ki je liberalno večrasnost zaničevala (Rich v Gutman 2004: 58).

Za doseg tega cilja se zavezujejo vodenju boja vseh demokratičnih in domoljubnih sil z namenom uničenja sistema apartheida in zamenjavi le-tega z enotno, ne-rasno, ne-seksistično in demokratično Južnoafriško republiko v kateri bodo enako vladali in imeli enake pravice vsi ljudje (African National Congress Constitution 1958: 2).

ANC je oboroženi boj začel leta 1961, kar je bilo posledica petdeset letnih neuspešnih miroljubnih prizadevanj za demokratizacijo Južnoafriške republike (Ohlson, 1995: 119). ANC ni bil sposoben samostojno voditi konvencionalnega bojevanja proti vladnim varnostnim silam; oblikovati pa jim ni uspelo niti osvobojenih ozemelj znotraj Južnoafriške republike, kar je posledica števila resursov, ki so jih imele na voljo vladne varnostne sile (Mashike, Mokalobe 2003: 10).

Oboroženi boj ni predstavljal edine oblike boja te organizacije. Dejansko je predstavljal enega izmed štirih stebrov strategije. Ostali trije so bili: množična mobilizacija, podtalna organiziranost in mednarodna solidarnost (Mashike, Mokalobe 2003: 10). Eno leto po prepovedi Afriškega narodnega kongresa (1960) in nadaljevanju močne represije nad njegovimi člani, ki so bili v večini temnopolti, je ANC sprejel odločitev o vodenju oboroženega boja kot ene izmed strategij rušenja apartheida. To je pripeljalo do oblikovanja enot MK (oboroženo krilo ANC), ki so izvajale sabotaže vladnih objektov, policijskih postaj in električne infrastrukture (Mashike, Mokalobe 2003: 9).

3.2.1 Umkhonto we sizwe (MK)

Umkhonto we sizwe je nastal kot oboroženo krilo Afriškega narodnega kongresa. Prevod njihovega imena pomeni »sulica naroda« (ang. Spear of the nation). Razlogi za njihov nastanek, temelj delovanja in ostale značilnosti so opredeljene v vojaškem kodeksu (Umkhonto we sizwe military code). Povzemam pomembnejše člene tega kodeksa:

- Afriški Narodni Kongres in zavezniki so ustanovili Umkhonto kot novo in nenadomestljivo silo v boju za človeške pravice. V nasprotju z oboroženimi silami rasističnega režima Južnoafriške republike, katerega smo se zavezali zrušiti in v nasprotju z ostalimi imperialističnimi silami, je Umkhonto we Sizwe organizirana in namenjena vodenju ljudske vojne za osvoboditev naše dežele.
- Umkhonto je vojska prostovoljcev. Sestavljena je iz prostovoljcev iz različnih revolucionarnih sekcij našega ljudstva. S pridružitvijo Umkhontu se bojevniki zavežejo slovesni in plemeniti nalogi služenja našemu trpečemu in razlaščenemu ljudstvu v boju, ki se bo za vse nas nadaljeval do zmage ali smrti.
- Umkhonto bo nadaljeval bojevniško tradicijo našega ljudstva pod pogoji modernega gverilskega bojevanja.
- Tisti, ki se pridružijo Umkhonto we Sizwe, se sveto zaobljubijo našemu ljudstvu in Južnoafriški revoluciji. Ko bomo osvobodili našo deželo, bo Umkhonto we Sizwe predstavljal osnovo za obrambne sile in bo služil kot instrument za družbeni napredek.
- Z velikim ponosom se oziramo nazaj v obdobje militantnega nenasilnega boja, ki ga je vodil Afriški Narodni Kongres. V tem času so ljudje preko lastnih izkušenj spoznali, da ne morejo uresničiti svojih želja drugače kot z oboroženim bojem, ki izhaja iz množične politične aktivnosti in doseže višek v revolucionarnem prevzemu oblasti.
- ANC mobilizira ljudi v podporo revolucionarnemu gibanju preko kombinacije različnih oblik bojevanja: nasilnega in nenasilnega, legalnega in ilegalnega, stavk, demonstracij, bojkotov, propagande, izobraževanja in sabotaž. Ljudska vojna (People' war) pa se vodi z oboroženimi ljudmi in vsemi ostalimi metodami bojevanja.

3.3 PAN AFRICANIST CONGRESS OF AZANIA (PAC)

Druga organizacija, ki se je borila proti sistemu apartheida je bil Pan Africanist Congress of Azania (v nadaljevanju PAC). Namen in cilji njihovega delovanja so bili opredeljeni v njihovi Ustavi (Constitution of the Pan Africanist Congress of Azania). Cilji PAC so:

- zbrati in poenotiti afriško ljudstvo v nacionalno fronto na osnovi afriškega nacionalizma (African Nationalism);
- bojevati se za strmoglavljenje vseh oblik dominacije, vključno z neokolonialno dominacijo; za ekonomsko krepitev afriškega ljudstva in za ohranitev pravice samoodločanja v nerasistični in enotni državi;
- delovati in stremeti k oblikovanju in ohranjanju afrikanistične socialistične demokracije (Africanist Socialist democracy) s priznavanjem primata materialnih in duhovnih interesov Afričanov;
- podpirati izobrazbeni, kulturni in ekonomski napredek afriškega ljudstva;
- razširjati in promovirati koncept in ideologijo panafrikanizma, s promoviranjem enotnosti med afriškim ljudstvom in afriške dediščine preko projekcije afriške osebnosti (Pan Africanist Congress Constitution 1960: 3).

3.3.1 APLA

Začetki oboroženega boja PAC segajo v šestdeseta leta in so povezani z enotami Poqo. Te enote so veljale za bolj agresivne od enot MK, poleg tega pa se niso ozirale na lastne žrtve. Njihova ideologija je temeljila na socialistični ideji, za cilj pa so si postavili zrušitev južnoafriške vlade in zamenjava le-te s socialistično afriško državo. Struktura in delovanje enot je temeljilo na komunistični celici (ang. Communist cell), pri čemer se člani med sabo niso poznali. Razkritje informacij o organizaciji je pomenilo smrtno obsodbo za člana (Azanian Peoples Liberation Army 1994: 2).

Enote Poqo so se kasneje preoblikovale in preimenovali v Azanian Peoples Liberation Army (APLA). Kljub spremembam so ohranili svojo temeljno nalogo - zrušitev vlade Južnoafriške republike.

Po umaknjeni prepovedi delovanja ANC in PAC leta 1990 se je delovanje APLA močno povečalo. Medtem ko je PAC sodeloval v pogajanjih o novi južnoafriški ustavi, je APLA nadaljeval svoj oboroženi boj. V tem obdobju so se napadi sil APLA skoncentrirali na belopolte prebivalce. Ti napadi niso bili številčni, imeli pa so velik vpliv na južnoafriško

družbo. V obdobju med letoma 1990 in 1992 so te operacije usmerili v razpršene napade na policiste in policijske postaje. Leta 1993 pa je prišlo do preobrata k civilnim ciljem, vključno z napadi na kmetije, restavracije in hotele (Le Roux 2005: 249).

3.4 TBVC

Za kasnejšo obravnavo demobilizacije in reintegracije je potrebno omeniti še ene oborožene sile, ki sicer niso bile aktivne v boju proti apartheidu, bile pa so vključene v procesa demobilizacije in reintegracije. Te oborožene sile so bile obrambne sile samostojnih dežel Transkei, Bophutswana, Venda in Ciskei (TBVC).

Sistem apartheida je razvil koncept samostojnih »temnopoltih dežel« Transkei, Bophuthatswana, Venda in Ciskei. Vsaka izmed njih je s pomočjo države in SADF oblikovala lastne obrambne sile, ki so bile sestavljene iz sil pehote in letalstva. Te sile so bile oblikovane po vzorcu SADF; uporabljale so tudi enako opremo in doktrino (Le Roux 2005: 245).

Vse štiri obrambne sile so bile ustanovljene predvsem za ohranjanje varnosti sistema in ne za obrambo prebivalstva; te sile so bile spolitizirane in neprofesionalne. To je pripeljalo do neposredne vpletenosti v politične zadeve in v končni fazi do poskusov prevrata v vseh štirih deželah. Te sile so predstavljale odlagališče za temnopolte častnike izven SADF. Številni izmed njih so odigrali pomembno vlogo pri kasnejšem oblikovanju SANDF (Le Roux 2005: 245).

3.5 KONEC APARTHEIDA

Notranja opozicija sistemu je bila eden izmed akterjev konca apartheida. Poleg notranjepolitičnih razlogov so se začeli krečiti tudi zunanji pritiski na obstoječ sistem.

Južnoafriška republika je čutila tudi zunanje pritiske in je postajala vse bolj izolirana s strani svetovne skupnosti. Takšni politični, družbeni in ekonomski pritiski so v kombinaciji z notranjimi množičnimi ukrepi in oboroženim bojem, prisilili režim v premislek o vodenju politike (Le Roux 2005: 237).

Zunanjepolitične vidike, ki so pripeljali do konca apartheida omenja tudi Ohlson (1995: 124) in sicer opredeli tri razloge:

1. vse večji pritiski za mednarodno izolacijo, še posebej učinki izključevanja Južnoafriške republike iz svetovnih finančnih trgov;
2. spremenjeno mednarodno okolje, ki vodi v vse večjo stopnjo sodelovanja med Sovjetsko zvezo in Zahodom pri iskanju političnih rešitev za konflikte v Južnoafriški republiki in drugje v Tretjem svetu;
3. vojaški umik in politični poraz južnoafriških obrambnih sil v Angoli, kar je povzročilo neodvisnost Namibije in izpostavilo omejenost vojaške agresije kot sredstva za dolgotrajno varnost apartheida.

Vsi ti razlogi so pripeljali do tega, da je Nacionalna stranka začela serijo reform, ki so se začele z odpravo prepovedi delovanja osvobodilnih gibanj in izpustitvijo političnih zapornikov februarja leta 1990. Ti ukrepi so pripeljali do začetka pogajanj med sovražnimi stranmi, kar je bil temelj za začetek demokratičnih sprememb v Južnoafriški republiki.

3.5.1

Prve demokratične volitve so bile odraz dolgotrajnih teženj po spremembah. Večinski temnopolti prebivalci so končno dobili možnost, da sodelujejo pri izbiri svojih predstavnikov. Dolgotrajni boj za enakopravnost se je nenasilno končal s prvimi demokratičnimi volitvami.

Zgodovinske volitve so potekale med 26. in 29. aprilom 1994 in so bile presenetljivo brez političnega nasilja, ki je zaznamovalo prejšnje mesece in leta (Ohlson 1995:136).

Rezultati volitev so bili sledeči (izpuščene so stranke, ki se jim ni uspelo uvrstiti v parlament):

- African National Congress (ANC)- 62,6 %
- National Party (NP)- 20,4 %
- Inkahta Freedom Party (IFP)- 10.5 %
- Freedom Front (FF-FV)- 2.2 %
- Democratic Party (DP)- 1.7 %
- Pan Africanist Congress of Azania (PAC)- 1.2 %
- African Christian Democratic Party (ACDP)- 0.5 %

Vir: <http://www.electionresources.org/za/provinces.php?election=1994>

Na volitvah je z veliko večino zmagal Afriški narodni kongres (ANC) pod vodstvom Nelsona Mandele. Rezultati so bili pričakovani, saj je ANC imel podporo večinskega (temnopoltega) prebivalstva. Vendar pa so rezultati volitev prinesli tudi presenečenja.

Tabela 3.5.1: deleži glasov političnim strankam glede na rasno pripadnost volivcev

Skupnost	Delež nacionalnih glasov (v %)	Delež celotnih glasov za ANC (v %)	Delež celotnih glasov za NP (v %)
belci	73	0,5	14
črnci	15	94,0	49
mešani	9	4,0	30
Indijci	3	1,5	7
skupaj	100	100	100

Vir: Reynolds v Ohlson (1995: 138).

Ohlson (1995: 137) izpostavi dve zanimivosti volitev. Prvo predstavlja dejstvo, kolikšen delež predstavljajo črnci v celotnem volilnem telesu ANC; kot drugo pa opozarja na velik odstotek »nebelih« volivcev NP (tabela 3.5.1), kar po njegovem mnenju pomeni da ta stranka še zdaleč ni preteklost v Južnoafriški politiki.

3.5.2 Zapuščina apartheida

Po dolgotrajnem boju za svobodo, se je Južnoafriška republika leta 1994 končno pridružila skupnosti narodov kot demokratična država. Od takrat je ta država doživela pomembno spremembo; od zaprte in izolirane države do države, ki igra pomembno vlogo v mednarodnih in regionalnih vprašanjih (Le Roux 2005: 235).

Kljub relativno mirnemu prehodu v demokratični politični sistem, ne moremo mimo posledic, ki jih je za sabo pustila polstoletna vladavina belopolte manjšine. Dolgotrajnost sistema rasnega ločevanja je močno zaznamovala več generacij.

Apartheid kot pravni sistem je končan, vendar zapušča za sabo družbeno-ekonomsko obliko, varnostni sistem, življenjski slog in mentalno zapuščino. Moč belopoltih je usidrana v ekonomske in politične strukture. Konec pravnega sistema apartheida je nujen, vendar ne zadosten pogoj za končanje apartheida kot sistema rasne prevlade. Nasprotja, čeprav manj

nasprotujoča, ostajajo. Razlika je v tem, da je šibka politična kultura zagovarja nenasilne rešitve (Ohlson 1995: 117).

Ohlson (1995: 121–122) navaja štiri vidike zapuščine apartheida. Kot prvo omenja politično zapuščino, ki je posledica dolgotrajne politične izključenosti, kar je povzročilo boj za politično participacijo. Po mnenju avtorja si je Nacionalna stranka podredila različne sisteme (policijskega, sodnega, birokratskega in vojaškega) z namenom služenja ciljem in interesom manjšine. Druga zapuščina apartheida je ekonomska kriza. Apartheid kot ekonomski sistem je povzročil velike razlike med belopoltimi in temnopoltimi prebivalci. Razlike so se pojavile zaradi «distribucijskega konflikta» na področjih bogastva, dohodkov, izobraževanj, nastanitvenih možnosti in dostopa do zemlje. Poleg tega pa nevarnost predstavlja tudi kriza produktivnosti, ki ob povečani nezaposlenosti še povečuje prepad med bogatimi in revnimi. Kot tretjo avtor navaja mentalno zapuščino, ki se je oblikovala kot posledica dolgotrajne delitve znotraj enega naroda. Mentalna zapuščina se nanaša na skupinsko identiteto in na »način kako posamezniki in skupine dojemajo sebe v odnosu do drugih«. Četrta zapuščina je po avtorjevem mnenju povezana z nasiljem. Bistvo apartheida je bilo nasilje nad posameznikom na podlagi barve kože. Z nasiljem sta bili zaznamovani obe strani, saj prav tako kot je sistem apartheida oblikoval kulturo nasilja, je boj proti apartheidu oblikoval generacije mladih temnopolnih, ki v nasilju vidijo »sestavni del svoje identitete«.

3.5.3 Spremenjena vloga oboroženih sil

Obrambne sile Južnoafriške republike so poleg obrambe države izvajale tudi notranjepolitične naloge, ki so služile ohranjanju nedemokratskega političnega sistema apartheida. Večinsko belopolti pripadniki obrambnih sil so bili sredstvo za zatiranje revolucionarnih teženj temnopolte večine.

V obdobju med letoma 1976 in 1990 je bila oborožena sila apartheida, South African Defence Force (SADF), postavljena v središče močno militarizirane države. Zaznamovana je bila z mobilizacijo sredstev na politični, ekonomski in ideološki ravni. Obrambni izdatki so rasli in moč SADF je naraščala do točke, kjer je bila v središču političnega odločanja (state decision making), obenem pa je prodirala v številne sfere družbenega življenja. V obdobju 80-ih let je SADF zadušila upore na tako različnih področjih kot so izobraževanje, zdravstvo in delo. Obrambne sile so bile uporabljene za izganjanje najemnikov, ki niso plačevali najemnine, okupiranje črnih šol, varovanje volitev, vpadanje v bolnišnice z namenom identifikacije

ranjenih, vzdrževanje sistema rasnega ločevanja na plažah, spremljanje demonstracij, preprečevanje stavk in »prevzgojo« političnih zapornikov. Na ta način je SADF odigrala ključno vlogo pri oblikovanju »teroristične države«, ki se je za ohranitev oblasti zanašala na širjenje skrajnega strahu (Cock 2004: 2; tudi BICC 2000: 8).

Kljub nazivu obrambne sile (South african defence force), so SADF postajale ključni dejavnik destabilizacije v večini sosednjih držav. Varnostna situacija v državi se je v osemdesetih letih občutno poslabšala, in kljub temu da je južnoafriška policija (SAP) ohranila vodilno vlogo pri zagotavljanju notranje varnosti (in represije), je vloga SADF znotraj države konstantno naraščala. Tako policija kot obrambne sile so bile vodilne sile pri protirevolucionarnih ukrepih, pri čemer so jim pomoč zagotavljale obveščevalna služba (National Intelligence Service) in ministrstvo za zunanje zadeve (Department of Foreign Affairs) (Seegers v Scott 2002: 6).

Zaradi družbenopolitičnih sprememb so se napovedovale tudi spremembe pri oboroženih silah Južnoafriške republike. Ključne spremembe je v devetih načelih opisal takratni obrambni minister Joe Modise (v Kenkel 2006: 17):

1. obrambne sile bodo podvržene civilnemu nadzoru in bodo preko parlamenta odgovorne javnosti,
2. obrambne sile bodo vedno delovale znotraj in v skladu z ustavo,
3. obrambne sile bodo spoštovale demokratične ideale,
4. obrambne sile se bodo trudile odražati nacionalno sestavo južnoafriške družbe; v ta namen bodo oblikovani ukrepi povezovanja,
5. obrambne sile ne bodo politično pripadne,
6. obrambne sile bodo spoštovale in upoštevale listino svoboščin, vključno s pravicami vojakov kot civilnega prebivalstva,
7. obrambne sile bodo trajno naborniške,
8. obrambne sile bodo imele obrambni značaj,
9. mednarodne sile bodo zavezane mednarodnim zakonom, pogodbam in konvencijam, ki določajo uporabo oboroženih sil in vodenje vojn kot obliko reševanja sporov.

3.5.4 Legitimnost oboroženih sil

Cilliers in Heinecken (2000: 245) opisujeta obdobje med letoma 1990 in 1994 kot obdobje, ko je južnoafriška vojska doživela popolno spremembo. Postala je sila, ki je iskala svoje

poslanstvo, vendar je bila še vedno močno vpletena v notranje zagotavljanje reda in zakonitosti, naloge mejne kontrole, obenem pa je bila v pomoč policijskim silam.

Najbolj problematična je uporaba vojske za ohranjanje notranjega reda in zakonitosti. Težava je v tem, da se sodobne vojske vse pogosteje ozirajo ravno po tej funkciji, ker vidijo v njej nekakšno nadomestilo za izgubo zunanjega sovražnika. Uporaba vojske v notranje namene je manj urejena; ker ni mednarodno določenih pravil, lahko vsaka posamezna država določi svoja lastna pravila za notranjo uporabo oboroženih sil (Harries-Jenkins v Jelušič 1997: 64).

Zaradi notranjepolitičnih nalog oboroženih sil je bila pod vprašajem njihova legitimnost. Izvajanje nasilja nad prebivalstvom je povzročilo, da je ugled in zaupanje v vojsko kopnelo.

Pri opravljanju notranjih policijskih nalog vojska kljub učinkovitosti delovanja ne pridobi samodejno tudi legitimnosti. V tej funkciji vojska namreč ni edina institucija, ki mora zagotavljati red in mir, je le ena izmed institucij družbenega nadzora. Priznavanje legitimnosti je povezano z zaznavo državljanov o tem, ali je vojska v celoti pod civilnim nadzorom oziroma ali je njeno delovanje zakonito ali ne. Tu se ponovno odpira vprašanje, koliko javnost sploh zaupa vojski (Jelušič 1997: 64).

Moskos (1994: 4) navaja trditev, da v Južnoafriški republiki večina ljudi smatra SADF kot nelegitimno.

Vojaški profesionalizem SADF je v samem svetovnem vrhu, kljub temu SADF ni legitimna za večino prebivalcev Južnoafriške republike (Moskos 1994: 5). Cilliers in Heinecken (2000: 247) pa menita da ni presenetljivo, da je večina temnopoltih prebivalcev smatrala SADF kot rasistični sistem, ki se trudi ohraniti nadvlado belopoltih.

Za doseganje legitimnosti prek notranje policijske vloge je za vojsko zelo pomembno, koliko sile uporablja. Če gre za neomejeno uporabo sile, potem mora vojska sproti iskati nove vire opravičevanja svojega početja. So pa tudi primeri, kjer za prisilo ni mogoče vnaprej trditi, da je nepotrebna. Uporaba vojaške sile je namenjena preprečevanju drugih zlih dejanj ali za zagotovitev varnejših življenjskih razmer. Zmanjševanje uporabe vojaške sile na najmanjšo možno mero je ena od določnic vojaške legitimnosti v notranjih sporih (Jelušič 1997: 64).

3.5.5 Obrambni izdatki

Vzdrževanje sistema apartheida je zahtevalo velika sredstva. Vse večji upor je zahteval povečevanje represije, kar je imelo za posledico porast obrambnih izdatkov. Vse večja militarizacija družbe je zahtevala vse večja sredstva.

V poznih sedemdesetih in na začetku osemdesetih let je Južnoafriška republika postala visoko militarizirana družba, ki jo je zaznamovala visoka stopnja mobilizacije virov na politični, ekonomski in ideološki ravni (BICC 2000: 8).

Poleg velikih sredstev, ki jih je potreboval represivni aparat, je bilo veliko sredstev potrebnih tudi za vzdrževanje sistema rasnega razlikovanja. V praksi je to pomenilo podvajanje storitev za temnopolto prebivalstvo.

Neposredni stroški vzdrževanja programa apartheida so velikanski. Vključujejo stroške desetih bantustanskih vlad, dvojne storitve v zdravstvu in izobrazbi, podporo velike birokracije, ki upravlja z zakoni apartheida, plačevanja policije, sodišč, zaporov ter obrambnih sil /.../ Podatki kažejo, da je od 10 do 21 odstotkov letnega proračuna namenjenega financiranju aparata apartheida. Ali drugače: dvanajst centov vsakega randa, ki ga je država porabila v letih 1985-1986, je bilo neposredno namenjenih vzdrževanju segregacije... (Savage v Gutman 2004: 56).

Vojaški izdatki so se med letoma 1989 in 1995 prepolovili na pol in dosegli 9% upad na leto. Glavna razloga za to sta bila konec hladne vojne, kar je spremenilo varnostne razmere v Južnoafriške republiki in spoznanje Nacionalne stranke, da so stroški ohranjanja apartheida postali previsoki (Gold 2001: 7).

Tabela 3.5.6: obrambni izdatki Južnoafriške republike v obdobju med 1988-1995

leto	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
obrambni proračun (kot % BDP)	4,3	4,1	3,6	3,0	2,8	2,5	2,5	2,2
obrambni proračun (kot konst. USD)	5315	5243	4719	3836	3428	3076	3208	2949

Vir: SIPRI Yearbook (1998), str: 226, 232.

Zmanjšanje vojaških izdatkov v poznih osemdesetih letih je bilo odgovor na spremembe strateške politike in ekonomskega okolja. Dejavniki kot je konec vojne, umik južnoafriške vojske iz Angole in Namibije, ekonomska recesija med letoma 1989 in 1993, ukinitvev apartheida in prehod k vladavini večine so vladavini De Klerka omogočili sprejetje zmanjšanja vojaških izdatkov (Batchelor, Dunne, Lamb v BICC 2000: 11).

3.6 ZAČASNA USTAVA (ANG. INTERIM CONSTITUTION)

Pomembne spremembe, ki so se zgodile, so dobile svojo podlago v novi Ustavi, ki je bila sprejeta leta 1993 in je bila temelj za prihodnje družbene spremembe v Južnoafriške republiki. Pomembna sprememba na področju oboroženih sil so bile jasno opredeljene naloge oboroženih sil.

Južnoafriške nacionalne obrambne sile (SANDF) se na podlagi te Ustave (14. poglavje, 227. člen) lahko uporabijo za sledeče:

- a. za naloge obrambe Republike, za zaščito suverenosti in ozemeljske celovitosti;
- b. za naloge, ki so v soglasju z mednarodnimi obveznostmi Republike, upoštevaje mednarodna telesa in ostale države;
- c. za naloge ohranjanja življenja, zdravja in lastnine;
- d. za naloge zagotavljanja ali ohranjanja osnovnih storitev;
- e. za naloge vzdrževanja reda in zakonitost v Republiki v sodelovanju z južnoafriškimi policijskimi silami v okoliščinah, ko policijske sile ne morejo same vzdrževati reda in zakonitosti;
- f. za pomoč katerikoli vladi z namenom izboljšati družbenoekonomske razmere.

3.7 BELA KNJIGA O OBRAMBI (ANG. WHITE PAPER ON DEFENSE)

Ministrstvo za obrambo je Belo knjigo predstavilo 21. junija 1995 ter pozvalo javnost in parlament k pripombam vsebine dokumenta. Minister za obrambo Joe Modise je dokument javno predstavil 8. maja 1996.

Bela knjiga o obrambi je obsežen dokument, ki celovito obravnava novonastalo obrambno politiko Južnoafriške republike. Nastale spremembe so opredeljene v devetih poglavjih, ki opredeljujejo vizijo nove SANDF. Za potrebe diplomske naloge bom predstavil določene ključne spremembe, ki so opredeljene v tem dokumentu.

Razlog za sprejetje dokumenta je opredeljen sledeče:» *White paper* predstavlja obrambno politiko Vlade Južnoafriške republike, ki je nastala s sodelovanjem parlamenta in javnosti. Glavni namen je obveščanje prebivalcev in ostalih držav, posebej afriških, o novi obrambni politiki Južnoafriške republike. Poleg tega pa tudi služi pri krepitvi ukrepov zaupanja in varnosti v Južnoafriške republiki«.

V uvodu ja zapisano da »je dokument nastal v novem ozračju demokratične Južnoafriške republike, ki je posledica temeljnih političnih in strateških sprememb ob koncu apartheida«. In nadaljuje »ta bistveni preobrat je posledica dramatičnih sprememb v domačem in regionalnem strateškem okolju. Kljub še vedno prisotni možnosti konfliktov in nestabilnosti, pa je dejstvo, da vlada ni več nereprezentativna in v vojni z lastnim narodom in sosednjimi državami«.

Poleg Ustave tudi Bela knjiga navaja glavno nalogo oboroženih sil. Glavna naloga SANDF je »obramba Južnoafriške republike pred zunanjo vojaško agresijo. Uporaba oboroženih sil v notranjepolitične namene je omejena na izjemne okoliščine in je podvržena odobritvi parlamenta«.

Notranjepolitične naloge so predstavljale pomemben del vseh nalog bivših obrambnih sil (SADF). Zaradi teh nalog so obrambne sile izgubljale podporo prebivalstva, poleg tega pa je tovrstna uporaba sil zahtevala tudi velike finančne in kadrovske vire. V petem poglavju (14. odstavek), ki obravnava vlogo in naloge SANDF so opredeljeni razlogi zakaj novonastale obrambne sile niso primerne na notranjepolitične naloge. Navedeni so sledeči razlogi:

- oborožene sile niso usposobljene in opremljene za uporabo proti civilnemu prebivalstvu; oborožene sile so primerne samo za uporabo maksimalne možne sile proti zunanjemu agresorju;
- stalna uporaba oboroženih sil na področju reda in zakonitosti vodi v vedno večjo aktivnost na nevojaškem področju;
- takšna uporaba oboroženih sil lahko oslabi ugled in legitimnost med določenimi skupinami prebivalstva;
- uporaba oboroženih sil znotraj države lahko predstavlja veliko breme za obrambni proračun;
- lahko povzroči negativne ekonomske posledice zaradi vključitve velikega števila prostovoljnih vojakov;

- poskusi uporabiti vojaške rešitve za politične probleme, so sami po sebi omejeni in vedno vodijo v represivna dejanja.

Za obravnavano tematiko diplomske naloge je predvsem pomembno šesto poglavje, ki se dotika vprašanja človeških virov (Human Resource Issues). V tem poglavju so opredeljene spremembe, ki so se ali se še bodo zgodile na področju oboroženih sil. Glede vprašanja integracije različnih oboroženih sil v SANDF se ministrstvo zaveže da *»bodo vsi pripadniki SANDF obravnavani spoštljivo in dostojanstveno; integracija bo potekala v duhu partnerstva; in tako kot zahteva Ustava, ne bo nikakršne oblike diskriminacije«*.

Drugo področje, ki ga obravnava šesto poglavje, je področje demobilizacije in kasnejše družbene reintegracije bivših vojakov. Ministrstvo se v odstavkih 26 do 30 zaveže sledečemu:

- postopki, kriteriji in časovni okviri za racionalizacijo bodo predloženi v posvetovanje vojaškemu in civilnemu osebju,
- racionalizacija bo vodena v skladu s politiko in cilji enakopravne zastopanosti in afirmativnimi programi Ministrstva za obrambo,
- ministrstvo bo zagotovilo, da proces ne bo diskriminiral nobenega izmed članov enot, ki sedaj sestavljajo SANDF,
- demobilizacija in racionalizacija bosta vodeni z veliko mero občutljivosti. To je tako moralna obveza kot politična nujnost. Če se bivšim vojakom ne pomaga pri prilagoditvi na civilno življenje, lahko ti postanejo breme za družbo ali se zapletejo v kriminal in banditstvo,
- ministrstvo za obrambo bo zato pripravilo program, ki bo bivše vojake pripravil na pomembne civilne zaposlitve. V sodelovanju z izobraževalnimi ustanovami in zaposlovalci, bo narejeno vse potrebno za opredelitev izobrazbenih in zaposlitvenih možnosti v civilnem življenju.

Spremembe so bile napovedane tudi na področju legitimnosti oboroženih sil. V šestem poglavju (36. odstavek) je jasno vidna zavezanost k spremembam na področju legitimnosti

oboroženih sil »Z željo zagotoviti legitimnost oboroženih sil se Ministrstvo za obrambo zaveže preseči zapuščino rasne in spolne diskriminacije. Ministrstvo bo zagotovilo, da bodo obrambne sile (SANDF), predvsem pa vodstvo teh sil, široko zastopalo celotno populacijo Južnoafriške republike«.

White paper on defence pomeni pomemben korak pri oblikovanju nove obrambne politike.

Nathan (2000: 25) opozori na spremembo v obrambni politiki, kjer varnost ni samo vojaški in policijski problem. Pri oblikovanju obrambne politike je na nacionalni ravni pomembno doseči konsolidacijo politike, socialno pravičnost, ekonomski razvoj, varno okolje ter občutno zmanjšanje stopnje kriminala, nasilja in politične nestabilnosti. Na mednarodni ravni pa poleg obrambe suverenosti, teritorialne celovitosti in politične samostojnosti, spremembo predstavlja poudarek na regionalni varnosti južne Afrike.

4. NASTANEK SANDF

4.1 INTEGRACIJA SANDF

Kot cilj preučevanj v svoji diplomski nalogi sem navedel procesa demobilizacije in reintegracije, kljub temu ne morem mimo procesa, ki se je zgodil pred tem- integracije različnih oboroženih sil v južnoafriške nacionalne obrambne sile (SANDF). Proces integracije je vključeval južnoafriške obrambne sile (SADF), enote MK, enote APLA ter oborožene enote samostojnih dežel TBVC.

Pred prvimi demokratičnimi volitvami so morale vse oborožene sile predložiti seznam svojih pripadnikov. Ta seznam je postal osnova za procesa integracije in demobilizacije. Vsi pripadniki, katerih ime je bilo na seznamu, so imeli možnost postati člani SANDF. Nalogo registracije pripadnikov različnih oboroženih enot je dobil Certified Personnel Register (CPR).

Vodstva posameznih enot so podala sezname svojih pripadnikov, ki so s tem avtomatično postali pripadniki novih oboroženih sil (SANDF). Posameznikova vključitev na seznam je bila pomembna, saj je to pomenilo, da mora biti bodisi integriran ali pa formalno in legalno demobiliziran (Motumi, Hudson 1996: 117).

Tabela 4.1.1: seznam pripadnikov različnih oboroženih skupin vključenih v Certified Personnel Register

INTEGRIRANA OBOROŽENA SILA	ŠTEVILO
BIVŠI PRIPADNIKI SADF (brez civilnega osebja)	90000
BIVŠE OBRAMBNE SILE TBVC	11039
PRIPADNIKI MK	27801
PRIPADNIKI MK (izpuščeni iz seznama CPR)	1087
PRIPADNIKI APLA	6000

Vir: Motumi, Hudson 1996: 114.

V fazi sestavljanja seznama bojevnikov vseh oboroženih sil se je pojavila tudi prva težava, ki je predstavljala prvo oviro pri pravočasni in nediskriminatorni integraciji vseh sil v SANDF.

Vse enote bi morale pravočasno predložiti seznam svojih članov; kar so, z izjemo APLA, tudi storile. Njihovo vodstvo ni pravočasno predložilo seznama, kar je pomenilo, da se ne morejo integrirati. Nastalo dilemo je rešil predsednik Mandela, ki je s posebno privolitvijo dovolil integracijo APLA.

Ko je bil CPR formiran se je proces integracije lahko začel. Ta proces je po Mokalobeju (v Mashike, Mokalobe 2003: 13) vseboval štiri faze:

1. bivši bojevniki so bili zbrani na lokalnem nivoju in prepeljani v določene vojaške baze (Wallmansthal, De Brug).
2. bivši bojevniki so pristopili pred ocenjevalni odbor, ki je bil sestavljen iz pripadnikov različnih oboroženih sil in članov BMATT (British military Assistance Training Team); bojevniki brez uradnega vojaškega usposabljanja ali zadostnih vojaških kvalifikacij niso bili integrirani in so bili odpuščeni iz vojske.
3. kadar je bilo potrebno so bivšim bojevnikom zagotovili premostitveno usposabljanje in usmerjanje,
4. bivši bojevniki so bili razvrščeni v različne enote.

V začetni fazi integracije je postalo jasno, da si vsi pripadniki enot MK in APLA, ki naj bi bili integrirani v SANDF, ne želijo ustvariti kariere v vojski. Oboroženim enotam so se pridružili z namenom osvoboditi Južnoafriško republiko in ne z namenom ostati vojak. Verjeten razlog za to je bil tudi strah pred maščevanjem.

Fenomen samodemobilizacije si zasluži posebno pozornost. V takšnih primerih se oborožene sile same razpustijo s tem, ko se vojaki sami demobilizirajo. Bivši bojevniki se poskušajo neorganizirano vrniti domov, številni pa pobegnejo v tujino, saj se bojijo zasledovanja (GTZ 2004: 48).

Do 24. maja leta 1995 se je samo 15 416 (43%) bivših gverilskih sil javilo na zbirnih mestih (od potencialnega števila 34 900) in 10 427 bojevnikov je prejelo napotitev v novo enoto. Veliko število bivših gverilcev je tako ostalo izven procesa integracije. V tem času je nekaterim med njimi uspelo najti zaposlitev (Motumi, Hudson 1995: 117).

Proces integracije naj bi se končal do konca leta 1994, vendar pa se je zaradi številnih težav podaljšal do zadnje številčnejše vključitve vojakov julija 1998 (BICC 2000: 42).

4.2 TEŽAVE PRI PROCESU INTEGRACIJE

Proces integracije je takratni načelnik generalštaba Johan Pretorius (1995) označil kot proces, kjer vzamemo dve različni identiteti, jih združimo in s tem oblikujemo povsem novo entiteto. Pri tem naj ne bi nobena entiteta ohranila izvirne oblike, upati pa je, da vsaka prispeva svoje najboljše lastnosti.

Pri procesu integracije SANDF ni šlo samo za dve entiteti, saj je bilo v sam proces vključenih več oboroženih sil, ki so se med sabo razlikovale po številnih značilnostih. Poleg tega je bil tudi cilj njihovega delovanja različen.

Berdal (1996: 53) navaja tri izzive, ki bi morali biti uresničeni pri procesu integracije različnih vojaških in policijskih sil:

- za pripadnike na novo integrirane vojske bi moralo biti zagotovljeno primerno usposabljanje, sredstva in spodbudna struktura;
- poudarek na selekciji in etnični sestavi nove vojske;
- učinkovito bi morale biti ločene policijske in vojaške naloge, pri tem pa je potrebno posebej spremljati tiste organe, ki so bili povezani z varnostnimi in obveščevalnimi nalogami.

Proces integracije se je zaradi velike stopnje nezadovoljstva med bojevniki, ki niso pripadali SADF, začel neuspešno. Septembra leta 1994 je 2500 bojevnikov odšlo iz začasne nastanitve v Wallmansthalu in 265 se jih ni vrnilo. Temu je sledil nasilni protest 200 bivših bojevnikov v Durbanu. Bivši pripadniki MK so se udeležili tudi protestnega pohoda pred parlamentom in vodstvom Afriškega Narodnega Kongresa v Cape Townu. Kljub temu da se je stanje kasneje izboljšalo, je proces ostal zaznamovan z trajnimi vprašanji standardov, statusov, napredovanj in plačila. Nesposobnost komuniciranja, organizacijske in birokratske težave, pomanjkljiva disciplina, neuresničena pričakovanja so bili dejavniki, ki so temu dodatno pripomogli (Scott 2002: 7).

Na začetku integracije so se bivši bojevniki pritoževali nad počasnostjo samega procesa, administrativnimi ovirami, jezikom poveljevanja, pomanjkljivem spoštovanju kulturnih razlik in dodeljevanjem nižjih činov, kot so si jih zaslužili (BICC 2000: 43).

4.2.1 Težave z dokumenti

Ni vedno mogoče preveriti ali bojevnik resnično ustreza okvirom programa demobilizacijske pomoči. V primeru gverilcev se običajno pojavijo pomanjkljivi osebni dokumenti, po drugi strani pa je veliko število neaktivnih pripadnikov dodatno vključenih na plačilne liste. Dokumenti so ključni, saj omogočajo udeležbo na volitvah, so pa tovrstni papirji tudi pokazatelj enote za katero se je posameznik boril. Dokumenti ne bi smeli razkrivati enote, katere člani so bili bivši bojevniki (GTZ 2004: 45).

Posebno težavo je predstavljalo dejstvo, da so bili številni posamezniki zavedeni na seznam pod svojim bojnim in ne pravim imenom. Maloštevilni so imeli osebne dokumente, še manj jih je imelo bančne račune, kamor bi jim lahko nakazali plačo. Zaradi tega so morali člani CPR sprejeti številne spremembe seznama. Po vsaki takšni spremembi se je število posameznikov na seznamu povečalo, v primeru MK se je število pripadnikov povečalo iz začetnega števila 22000 na končno število 28000 (Motumi, Hudson 1996: 114).

Nekateri bojevniki, ki so bili demobilizirani, so rekli, da so bili njihove mape z dokumenti izgubljene za zbirnih mestih. Številni so menili, da so bili demobilizirani preprosto zato, ker so se izgubili njihovi dokumenti (Gear 2002: 1).

V nasprotju s pričakovanji se vsem, katerih imena so bila na seznamu, ni uspelo vključiti v register (Gear 2002: 5).

4.2.2 Diskriminatorna obravnava pripadnikov različnih oboroženih sil

Integracija pripadnikov MK in APLA je bila okarakterizirana z nezadovoljstvom nad čini, pogoji službovanja in plačilom. Pripadniki MK in APLA so dobili nižje plačilo kot belopolti pripadniki bivše SADF (Mashike, Mokalobe 2003: 13).

Berdal (1996: 54) opozarja, da je v primeru selekcioniranja različnih enot z različnim vojaškim ozadjem potrebno določiti občutljivo razmerje med potrebo po profesionalni učinkovitosti in legitimnostjo. Pravi, da v nekaterih primerih legitimnost zahteva posebno pozornost glede rasne sestave oboroženih sil, saj obstaja možnost za destabilizacijo na osnovi »rasne dimenzije«.

Nezadovoljstvo med pripadniki MK in APLA ni bilo usmerjeno samo proti belopoltnim pripadnikom bivše SADF, ampak tudi proti temnopoltnim članom CPR. Sasha Gear (2002: 5) navaja mnenje temnopoltega bivšega bojvnika, ki tako opiše dogajanje:

» *Krivde ne prelagam na belopolte... saj so bili tudi naši ljudje iz MK in APLA na zbirnih mestih. Te stvari so se zgodile, kot to vidim jaz, z namenom spodnesti posameznike znotraj našega vodstva. Oni so tudi vpleteni... saj ko ti gre dobro pozabiš na ostale ljudi*«

Kmalu po zaključku procesa integracije v SANDF so se pojavili številni domnevni primeri rasnega razlikovanja s strani belopoltnih vojakov. Ti so se pojavljali v obliki nepravilnega kaznovanja, žaljenja, diskriminatornega obravnavanja in krivičnih odpustov.

Integracija različnih oboroženih sil ni uspela uveljaviti prednosti, ki jo prinaša združitev prej nasprotujočih si sil. Kingma in Sayers (1995: 14) omenjata psihološki vpliv integracije, kar pomeni, da uspešna integracija omogoča vsem bivšim bojvnikom, da se prištevajo k nacionalnim silam - zmagovalcem. Pri tem je pomembno, da se bivši bojvniki lahko identificirajo z uspehom.

Problem ustanavljanja novih oboroženih sil neposredno ne sodi v okvir demobilizacijskih in reintegracijskih prizadevanj za nekdanje borce, je pa z njimi v nekaterih točkah vendarle povezan, in sicer:

- v fazi demobilizacije pri registraciji borcev in analizi njihovih potreb, želja in možnosti je potrebno upoštevati tudi možnosti zaposlitve v oboroženih silah;
- zaposlitev v vojski reši zaposlitveni problem določenega števila nekdanjih borcev;
- zaposlitev v vojski nekdanjim borcem omogoči vsaj do določene mere življenje po ustaljenih vzorcih (posamezniki se navadijo na vojaški način življenja in si ne morejo predstavljati oziroma si ne dovolijo demobilizacije iz vojaški enot v civilno življenje);
- integracija borcev nekdanjih nasprotnih strani v skupno vojsko prispeva k splošni pomiritvi v družbi, kar je pomemben vidik reintegracijskega procesa kot takega (Garb 2002: 213–214).

4.2.3 Integracija ali absorbcija?

Načelnik generalštaba Johan Pretorius (1995: 2) je problem razmišljanja nekaterih pripadnikov opisal sledeče:

» Potrebno je razumeti, da integracija ne pomeni asimilacije. Nekateri pripadniki SADF so še vedno prepričani, da se integrirane sile preprosto absorbirajo v obstoječe strukture in vse je tako kot je bilo. To vsekakor ni tako.«

Proces integracije je bil številčno nepravilčen, saj so prevladovali bivši pripadniki SADF. To neravnotežje je povzročilo občutek, da so bile ostale sile asimilirane in absorbirane v obstoječo SADF in ne toliko, da je nastala nova struktura. Že vnaprej je bilo določeno, da bo bivša SADF s svojo velikostjo, organiziranostjo in infrastrukturo predstavljala okvir za integracijo (Frankel v Scott 2002: 11).

Kar se tiče vprašanja ali je bil to resnično proces integracije ali absorpcije, je jasno, da so bili prisotni elementi obeh. Po eni strani je velikost in institucionalna moč SADF pomenila neizogibno številčno in tehnološko prevlado, po drugi strani pa so politični vzvodi MK in nadzor ministrstva za obrambo zagotavljali politično prevlado v procesu odločanja (Le Roux 2005: 254).

5. DEMOBILIZACIJA

Po končanem procesu integracije se je začel proces demobilizacije. Ta proces je bil že vnaprej predviden, saj je bilo jasno, da je obstoječe število obrambnih sil (SANDF) preveliko.

Za uspešno izveden proces demobilizacije morajo biti izpolnjeni nekateri pogoji. Kingma (v Garb 2002: 141) jih opredeli sledeče:

1. politična volja in prenehanje sovražnosti (potrebna je tudi neka osrednja avtoriteta, ki bo vodila proces);
2. sprava ali rekondiliacija (med skupinami in posamezniki prej sprtih strani; ti ljudje bodo lahko sodelovali v varnem okolju, ki bo to sodelovanje podpiralo);
3. sporazum glede okvira dela in zgodnje načrtovanje (najbolj učinkovito je, če je okvir za demobilizacijo in reintegracijo vključen že v mirovni sporazum);
4. razorožitev (natančno izpeljana razorožitev je bistven predpogoj uspešne demobilizacije);
5. logistika in zagotovitev osnovnih potreb (razoroževanje in demobilizacija zahtevata učinkovito upravljanje, primerne vire za nastanitev, registracijo in transport ter zagotovitev osnovnih potreb kot so voda, saniteta, zavetje in hrana; če tega ni, se lahko pri vojaki pojavijo frustracije in ti zapustijo zbirna mesta, pogosto z orožjem);
6. podpora reintegraciji (zlasti dolgoročnega pomena; je pa pomembno poudariti, da je večina reintegracijskih prizadevanj stvar nekdanjega borca samega in njegove družine).

Za izpolnjevanje teh pogojev se morajo truditi akterji na različnih ravneh - tako (nekdanje) strani v sporu kot celotna država, mednarodna skupnost in posamezniki. Ob tem pa morajo vsi ti akterji upoštevati, da ima obnova politične, socialne in ekonomske vidike.

5.1 AKTERJI DEMOBILIZACIJSKO-REINTEGRACIJSKEGA PROCESA

Demobilizacijsko-reintegracijski proces vključuje veliko število posameznikov in institucij. Poleg neposredno vpletenih (demobilizirani vojaki) vključuje tudi ostale akterje, ki so v proces vključeni posredno.

Ball (v Garb 2002: 206–207) v tabeli zbere in predstavi vlogo različnih akterjev demobilizacijsko-reintegracijskega procesa.

Tabela 5.1.1: akterji demobilizacijsko-reintegracijskega procesa

vlada	Načeloma so vlade vključene v zbiranje, odpuščanje, vključevanje in reintegracijo. V praksi lahko mirovni sporazum, če določa/vodi tranzicijo v državi brez jasnega zmagovalca, od vlade zahteva, da del svojih odgovornosti prenese na druge akterje. Naloge vlade vključujejo: identificiranje zbirnih območij in skrb za ta območja; izbiranje vojakov za odpust; pripravo paketov »pomoči« za zbiranje, vključevanje in reintegracijo; identificiranje agencij, ki lahko pomagajo pri izvajanju programov; zagotovitev, da bodo programi za nekdanje borce usklajeni z vladnimi prioritetami; razdeljevanje pomoči/beneficij; spremljanje programov vključevanja in reinteracije.
oborožena opozicija	Sodeluje pri izbiranju/določanju zbirnih območij in pripravi paketov pomoči/beneficij za zbiranje, vključevanje in reintegracijo, lahko pa tudi pri razdeljevanju pomoči/beneficij.
demobilizirani vojaki	Običajno ne prispevajo veliko k demobilizacijsko-reintegracijskem procesu. Včasih so vključeni v pripravo paketov pomoči/beneficij in njihovo razdeljevanje oziroma uveljevanje ter svetovanje drugim nekdanjim borcem.
mirovne operacije OZN	Zagotavljajo vojaško, tehnično in politično podporo demobilizacijskemu procesu. Enote OZN pomagajo pri izbiri, ustanavljanju, spremljanju in oskrbovanju zbirnih območij ter razorožujejo borce. Osebe OZN nudi pomoč pri oblikovanju in izvajanju programov za zbiranje, vključevanje in reintegracijo. Posebni predstavnik generalnega sekretarja igra pomembno vlogo pri premagovanju političnih ovir demobilizaciji.
telesa/agencije OZN za razvoj in humanitarno pomoč	Sodelujejo pri razvijanju, izvajanju in spremljanju vključitvenih in reintegracijskih programov. Skrbijo tudi za financiranje teh programov.
bilateralne vlade	Podpirajo posebnega predstavnika generalnega sekretarja OZN pri ustvarjanju primernih pogojev za demobilizacijo
bilateralne agencije za pomoč	Sodelujejo pri razvijanju, izvajanju in spremljanju vključitvenih in reintegracijskih programov. Skrbijo tudi za financiranje teh programov.
nevladne organizacije in javne mednarodne organizacije	Sodelujejo pri razvijanju, izvajanju in spremljanju vključitvenih in reintegracijskih programov.
Svetovna banka	Sodeluje pri razvijanju, izvajanju in spremljanju vključitvenih in reintegracijskih programov. Skrbi tudi za financiranje teh programov.

Vir: Ball v Garb 2002: 206–207.

Vsi akterji, ki jih našteje Ball, ne nastopajo vedno v procesu demobilizacije ali pa je njihova vloga obrobna. Zagotovo so v proces vključeni neposredno udeleženi (demobilizirani vojaki, vlada), prisotnost ostalih pa se od primera do primera razlikuje.

5.2 POLITIČNA AVTORITETA

Proces demobilizacije zahteva jasno in kredibilno avtoriteto. Če je to vlada, mora biti sposobna voditi in varovati proces z zadostnim nadzorom, policijske sile pa morajo biti pripravljene posredovati, če je ogrožena varnost bivših bojevnikov ali drugih oseb. V primerih ko je demobilizacija posledica mirovnega sporazuma med dvema ali več stranmi, lahko to vlogo prevzame neodvisna zunanja entiteta (Kingma 1997: 10).

Na pomembno vlogo države opozarja tudi Colletta (1997: 4), ko pravi, da bi se vprašanja demobilizacije in reintegracije morala razreševati na samem začetku procesa mirovnih pogajanj. Močna politična volja in dobro vodenje sta v povezavi z odločenostjo, realizmom in pragmatizmom ključna dejavnika za uspešno izvedbo.

Vloga politične avtoritete je v očeh vpletenih lahko tudi negativna, saj je potrebno izpeljati tudi manj prijetne naloge. Ena izmed teh nalog je izvedba selekcije med vojaki, ki bodo demobilizirani.

Splošno gledano se lahko vsi aktivni pripadniki oboroženih sil smatrajo za ciljno skupino demobilizacije. V primeru, da se oborožene sile ne razpustijo v celoti, je potrebno narediti selekcijo, ki je običajno negativna (starejši vojaki, bolni). Proces selekcije na podlagi političnih usmeritev izvedejo vojaške službe (GTZ 2001: 45).

5.3 CILJNA SKUPINA

Obstajajo mnenja, da je demobilizacija borcev izključno logistični problem (razorožitev in prevoz domov), njihova reintegracija pa le splošen razvojni problem. Nekdanjim borcem naj zato ne bi bilo potrebno posvečati posebne pozornosti oziroma ni potrebno, da so posebna ciljna skupina, ki se jim nudi pomoč. Tudi zato ne, ker so ti ljudje povzročili razdejanje v družbi in onemogočili razvoj in življenje drugim. Upoštevati je potrebno tudi to, da nekdanji borci niso edina skupina ljudi, ki se mora reintegrirati. Vračajoči begunci in razseljene osebe številčno običajno celo presežejo skupino nekdanjih borcev. Izpostavljanje kategorije nekdanjih borcev oziroma vojnih veteranov v postkonfliktni družbi kot posebne ciljne skupine in ločeno reševanje njihovih težav lahko pripelje do občutka zapostavljenosti pri drugih skupinah (celo pri borcih, ki so se zaposlili v vojski), ki prav tako trpijo za posledicami vojne, in na tak način še povečujejo nasprotja in dileme v družbi (Kingma v Garb 2002: 138).

Številni bivši bojevniki si sami poiščejo način kako se soočiti z novo situacijo in integracijo v civilno življenje. Večina jih smatra demobilizacijo kot priložnost za vrnitev k svoji družini in začetek uspešne kariere. V takšnih primerih bivši bojevniki ne potrebujejo dolgotrajne pomoči, potrebujejo pa finančno pomoč ob sami odpustitvi iz vojske. Programi reintegracije so tako usmerjeni k tistim bivšim bojevnikom, ki imajo težave z vključevanjem v civilno življenje. Namen reintegracije ni vključitev vseh bivših bojevnikov v državi. Programi reintegracije nudijo usmerjeno pomoč zapostavljenim regijam in skupinam bivših bojevnikov, ki potrebujejo posebno pomoč. Na nacionalni ravni pa je cilj tovrstnih programov izboljšanje splošnih pogojev za reintegracijo (GTZ 2004: 65).

Vendar so programi reintegracijske pomoči pogosto postavljeni v okolje, kjer so bivši bojevniki le ena izmed družbenih skupin, ki potrebujejo pomoč. Številne družbene skupine v postkonfliktni družbi potrebujejo pomoč in jo tudi pričakujejo. Zato mora biti pomoč bivšim bojevnikom v procesu reintegracije usmerjena tako, da ne ustvarja napetosti med drugimi družbenimi skupinami.

Programi podpore morajo doseči ravnotežje med specifičnimi potrebami bivših bojevnikov ter izogibanjem nezadovoljstva med ostalimi, pogosto revnimi skupnostmi (Kingma in Sayers 1995: 21).

Bivši bojevniki bi morali dobiti samo toliko pomoči, da bi pridobili takšen življenjski standard kot je v skupnostih kamor so reintegrirani (Colletta 1997: 5).

Demobilizacija po končanem konfliktu je problem sam po sebi za vsakega posameznika. Ločiti pa je mogoče tudi posebne kategorije oseb, pri katerih so težave pri (ali še zlasti po) demobilizaciji še posebej izrazite. Takšne skupine so na primer borke (zaradi vrnitve k opravljanju tradicionalnih vlog v družbi), osebe pri katerih je prišlo do zdravstvenih težav (invalidi, posamezniki, ki trpijo zaradi postravmatskega stresa ipd.), vsekakor pa tudi otroci, ki so aktivno sodelovali v bojih - t.i. otroci vojaki (Garb 2002: 167).

5.3.1 Bivše borke

Udeležba žensk v vojni redefinira njihovo tradicionalno identiteto, kar se običajno kaže skozi emancipacijo in zavračanje patriarhalnega sistema. Številne bivše bojevnice enačijo revolucionarno gibanje z procesom osvoboditve žensk. Na žalost se v mnogih primerih ob

koncu vojne izkaže, da se je pozabilo na cilj njihovega bojevanja – svobodo. Počutijo se izdane, okolje jih zavrača, zaradi česar se po demobiliziranju ne vrnejo domov (De Watterville 2002: 12).

Farr (2002: 7) trdi, da je sodelovanje žensk v vojni pogosto spregledano in sicer zaradi mnenja, da obstajajo dela, ki so za ženske primerna in k opravljanju le-teh naj bi se ženske vrnile po tem, ko se razmere normalizirajo.

Ženske so odigrale pomembno vlogo v osvobodilnih gibanjih v Južnoafriški republiki. Cilliers in Heinecken (2000: 253) navajata, da so ženske v osvobodilnih vojskah bile vključene v gverilske enote, kjer so se kljub začetnemu pridržku izkazale v izvidniških akcijah in pri prenašanju sporočil in streliva.

Komunikacija in svetovanje sta ključna za doseg ekonomske in družbene reintegracije bivših bojevnice. Svetovanje bi moralo biti predvsem zagotovljeno žrtvam travmatičnih dogodkov, zlorabe drog in prostitucije. V primerjavi z bivšimi bojevniki bojevnice pogosto trpijo za posledicami spolnih zlorab, kar posledično lahko pripelje do prostitucije ter zlorab drog in alkohola (De Watterville 2002: 12).

Ob vrnitvi v domače okolje se od bivših bojevnice pričakuje da ubogajo svojega očeta ali moža ter sprejmejo svojo tradicionalno vlogo. Nekatere se odločijo za samsko življenje in se ne vrnejo domov. Glavni razlog za njihovo udeležbo v oboroženem boju je sodelovanje v revolucionarnem procesu. Številne bivše bojevnice enačijo revolucionarna gibanja z gibanjem za osvoboditev žensk (De Watterville 2002: 13).

5.3.2 Otroci vojaki

V vojskah so otrokom dodeljene številne zadolžitve; od kuhanja, prenašanja sporočil, vohunjenja do povsem bojnih nalog. Otroci vojaki se ne pojavljajo samo v vlogah žrtev ampak tudi kot hudodelci. Posredno in neposredno so uporabljeni na vseh področjih vojnega delovanja. V določenih primerih so otroci namenoma poslani naprej kot samomorilci ali čistilci minskih polj. Njihova neustrašnost je posledica nesposobnosti pravilne ocene nevarnosti bojne situacije, kar je še dodatno okrepljeno z uporabo alkohola in drog. Številni otroci so v oborožene skupine ugrabljeni, drugim vojska predstavlja privlačnost. Ko se celoten družbeni sistem podre, je vojska edina, ki ima moč in sredstva. Kot vojaki, otroci

lahko pomagajo svojim družinam ali pa preidejo starostne in razredne meje (Hoffmann, Gleichmann 2000: 32).

Bivšim otrokom bojevnikom je potrebno zagotoviti posebno in takojšno pomoč. Številni so postali odrasli v času vojne, vendar kljub temu potrebujejo posebno skrb in pomoč. Njihove vojaške izkušnje so imele velik vpliv na njihov socialni in čustven razvoj. Kingma (1997: 14) trdi, da morajo biti otroci bojevniki deležni posebne zaščite in programov rehabilitacije. Še posebno je to pomembno za deklice bojevnice, katerih obstoj je pogosto zanikan.

Če je proces reintegracije otrok vojakov neuspešen, lahko le-ti pripomorejo k novemu «krogu nasilja». Ti otroci so lahko ponovno vključeni v nove uporniške oborožene sile (GTZ 2001: 7).

5.4 NAČRTOVANJE DEMOBILIZACIJE

Izvajanje raziskav v zbirnih centrih je nujen prvi korak v procesu demobilizacije. Potrebna je namreč ocena družbenoekonomskih značilnosti nekdanjih borcev. Pridobljeni podatki omogočajo oblikovanje demobilizacijskih paketov za nekdanje borce. Pokazalo se je, da je uspeh pri prehodu od demobilizacije k reintegraciji tesno povezan s številom obsežnih in pomembnih raziskav populacije, ki se demobilizira. Pri pomoči nekdanjim borcem je zelo pomembno identificirati aspiracije in zmogljivosti skupine nekdanjih borcev (Garb 2002: 152).

Dobro načrtovanje in nadzor procesa demobilizacije povečujeta zaupanje, varnost, preglednost in učinkovitost procesa. Ključnega pomena je vključevanje ciljnih skupin in širšega okolja v proces, ker to povečuje preglednost postopkov. Že na začetku mora biti jasno določeno kdo izvaja določene naloge in kakšna je njihova odgovornost. Med te odgovornosti štejemo načrtovanje, finančni nadzor in ocenjevanje (GTZ 2004: 47).

Proces demobilizacije ni ustrezno obravnaval izobrazbenih, psiholoških in zaposlitvenih potreb bivših bojevnikov. Težave so se pojavljale pri načrtovanju in izvajanju demobilizacije, pri oblikovanju paketov pomoči in pri poskusu reintegracije bivših bojevnikov v civilno življenje (BICC 2000: 45).

Ključni problem procesa demobilizacije je bilo neprimerno načrtovanje. Načrtovati se je začelo šele tedaj, ko so se pojavile težave s starejšimi in bolnimi bivšimi bojavniki, kateri niso ustrezali kriterijem integracije (BICC 2000: 45).

5.5 FAZE DEMOBILIZACIJE

Razorožitev in demobilizacija sta kompleksni in občutljivi logistični nalogi. Zahtevata učinkovito upravljanje in številna sredstva za nastanitev, registracijo, prevoz in zagotovitev osnovnih potreb. V primeru, ko niso zagotovljena osnovna sredstva kot so voda, sanitarije, nastanitev in hrana, lahko pride do nezadovoljstva med vojaki (Kingma 1997: 11).

Ko je sprejeta politična odločitev za demobilizacijo in je narejen načrt samega procesa se demobilizacija lahko začne. Potek demobilizacije je odvisen od številnih dejavnikov in zato nima povsem ustaljene oblike. Croll (2002: 3) navaja sledeče tipične aktivnosti procesa demobilizacije:

- izbor in pripravo zbirnih mest,
- logistični načrt, vključno s transportom,
- mobilizacijo resursov (domačih in tujih),
- izbor posameznikov, ki bodo demobilizirani,
- registracija oseb ,
- razorožitev,
- opredelitev potreb demobiliziranih vojakov,
- zagotovitev storitev kot so zdravstvena oskrba in osnovno usposabljanje,
- predhodno usmerjanje in svetovanje,
- odpust in prevoz do domačega okolja.

Te aktivnosti, ki jih našteva Croll, niso vedno prisotne v samem procesu demobilizacije ali pa je njihov vrstni red drugačen. Sam potek demobilizacije je odvisen od številnih dejavnikov in se zaradi tega od države do države razlikuje.

5.6 DEMOBILIZACIJA BOJEVNIKOV OSVOBODILNIH VOJSK

Po zaključeni integraciji različnih oboroženih skupin v SANDF se je začel proces demobilizacije bojevnikov, ki niso bili primerni za novonastale obrambne sile. Ta pristop k oblikovanju novih obrambnih sil je bil unikatni, saj so ostale države v regiji najprej izvedle demobilizacijo, kasneje pa so oblikovale (integrirale) nove oborožene sile.

Proces demobilizacije je potekal med letoma 1996 in 1998. Usmerjen je bil izključno k vojakom osvobodilnih vojsk, ki bodisi niso izpolnjevali pogojev za integracijo v SANDF ali pa niso želeli biti integrirani. Ta proces je vključil 7 238 vojakov iz bivših osvobodilnih vojska (BICC 2000: 41).

V proces demobilizacije niso bili vključeni bivši pripadniki SADF, ki so bili v večini belopolti pripadniki manjšinskega prebivalstva v Južnoafriški republiki. Pripadniki SADF so bili privilegirani že v procesu integracije SANDF, ko jim ni bilo potrebno predložiti seznamov pripadnikov. Njihova integracija je bila izvedena brez predhodnega nastopa pred ocenjevalno komisijo.

Demobilizacija tako ni bila poskus zmanjšanja števila sil, ampak način kako obravnavati bivše bojavnike osvobodilnih vojska, ki se jim ni uspelo ali niso želeli biti integrirani. Demobilizacija je zajemala samo tiste ki:

- niso bili primerni za integracijo zaradi starosti, stopnje izobrazbe ali zdravstvenih razlogov;
- so bili primerni za integracijo, vendar se za to niso odločili;
- so bili nezadovoljni s činom ali plačilom (BICC 2000: 44).

5.6.1 Pojav plačancev

Po končani demobilizaciji se bivši bojavniki znajdejo pred izzivom iskanja nove zaposlitve. Zaradi pogosto nizke stopnje izobrazbe, pomanjkljivih delovnih izkušenj, zasičenosti trga dela se soočijo z velikimi težavami zagotoviti si vir dohodka. Leta, ki so jih preživeli v oboroženih silah, jim niso zagotovila dovolj veččin, ki so iskane na trgu dela. Pomanjkanje delovnih mest pa je samo ena izmed težav s katero se demobilizirani bojavniki soočajo.

Dodatno grožnjo varnosti po demobilizaciji predstavljajo bivši bojavniki, kateri skušajo uporabiti svoje vojaške veščine nekje drugje. Uporaba bivših bojavnikov v državnih in privatnih vojskah je v porastu. Južnoafriško podjetje Executive Outcomes je znano po zagotavljanju plačancev številnim afriškim državam. Zaposlujejo predvsem bivše pripadnike SADF (Kingma 1997: 8).

Podjetje Executive Outcomes je bilo ustanovljeno leta 1989 in je bilo pod nadzorom južnoafriške korporacije Strategic Resource Corporation. Njen ustanovitelj je bil Eeben

Barlow, ki mu je uspelo privabiti številne bivše pripadnike posebnih enot bivših obrambnih sil. Ena izmed teh enot je bila tudi Civil Cooperation Bureau, ki je bila zadolžena za izvajanje prikritih atentatov na vladne nasprotnike. Pripadniki tega podjetja so delovali v Angoli, ko je prišlo do prekinitve mirovnega dogovora s silami UNITA, varovali so nahajališča diamantov v Sierra Leone, kot vojaški svetovalci so delovali v Malaviju, Mozambiku, Botsvani, Madagaskarju in Alžiriji. V določenem trenutku je imelo podjetje na voljo 500 vojaških svetovalcev in 2000 dobro usposobljenih pripadnikov (<http://en.wikipedia.org/wiki/Executive-Outcomes>).

Podjetje izvaja sledeče naloge:

- legitimnim vladam zagotavlja visoko profesionalno in zaupno vojaško svetovanje;
- zagotavlja celovito vojaško in strateško svetovanje;
- zagotavlja najbolj profesionalen paket vojaškega usposabljanja, kar jih je trenutno na voljo, pokrivajoč področja vojaškega delovanja na kopnem, morju in zraku;
- zagotavlja svetovanje oboroženim silam o orožju in oborožitvenih platformah;
- zagotavlja povsem nepolitično pomoč, ki temelji na zaupnosti, profesionalizmu in predanosti (povzeto po <http://en.wikipedia.org/wiki/Executive-Outcomes>).

Podjetje Executive Outcomes je uspelo z ugodnimi finančnimi ponudbami privabiti veliko število dobro usposobljenih veteranov, katere so obtoževali, da so plačanci. Obstaja pa tudi manj znani odliv usposobljenih bivših vojakov k zasebnim varnostnim službam (Malan 1996: 6).

Lock (v Hoffmann, Gleichmann 2000: 35) pravi, da nedavne študije kažejo povezanost med demobilizacijo in razpustitvijo oboroženih sil s razvojem zasebne varnostne industrije.

Cock (2004: 5) našteva tri načine, kako lahko bivši bojavniki obrambnih sil Južnoafriške republike prispevajo k destabilizaciji v regiji:

1. številni južnoafriški plačanci, ki sodelujejo v vojnah so bivši vojaki SADF,
2. veliko število demobiliziranih vojakov je zaposlenih v zasebnih varnostnih službah,
3. številna poročila v medijih poudarjajo, da je bilo večje število oboroženih ropov izvedenih s strani »profesionalnih« banditov z vojaškim ozadjem.

Podjetje Executive Outcomes je bilo razpuščeno prvega januarja leta 1999. Podlaga za to je bil vladni zakon o regulaciji tuje vojaške pomoči (Regulation of Foreign Military Assistance Act), s katerim je vlada želela preprečiti delovanje plačancev. Kljub sprejetemu zakonu so bivši člani te organizacije delovali znotraj drugih podjetij (Lifeguard, Saracen), ki so se ukvarjala s ponujanjem podobnih storitev. Podjetje Executive Outcomes je bilo povezano tudi z britanskim podjetjem Sandline International, katerega ustanovitelj je bil bivši pripadnik elitnih enot britanskih sil, Tim Spicer (povzeto po <http://en.wikipedia.org/wiki/Executive-Outcomes>).

5.7 POMOČ DEMOBILIZIRANIM VOJAKOM

V številnih državah ukrepi ob demobilizaciji vojaškega osebja vključujejo:

- denarno plačilo in materialno nadomestilo (v obliki hrane ipd.),
- prevoz do izbranega mesta nastanitve,
- pravica do ponovne zaposlitve v državnem podjetju,
- prioriteta pri procesu selekcije za študij na višjih izobraževalnih institucijah
- posebne kreditne sheme za odprtje manjših podjetij
- pomoč pri iskanju zaposlitve v civilnem sektorju in
- nastanitvene ugodnosti oziroma beneficije (Pauwels v Garb 2002: 104).

Pri oblikovanju programov pomoči predstavlja velik izziv določitev pravega razmerja med denarnimi nadomestili in drugimi ukrepi pomoči, ki omogočajo bivšim bojevnikom pridobivanje zaslužka v civilnem življenju, obenem pa morajo zagotavljati trajno pomoč skupinam, ki bi lahko drugače destabilizirale politično in varnostno okolje (Berdal 1996: 49).

Pomoč demobiliziranim vojakom je imela v Južnoafriške republiki tri komponente:

1. enkratno denarno izplačilo,
2. dvotedensko svetovanje s področja kariere, socialne oskrbe in financ,
3. možnost vključiti se v Service corps, kjer bi v 18 mesecih pridobili osnovna znanja; vključitev v Service corps ni bila obvezna, tako da so številni bivši bojevniki izkoristili samo možnost enkratne odpravnine in odšli brez kakršne koli druge oblike reintegracijske pomoči (BICC 2000: 44).

5.7.1 Finančna pomoč demobiliziranim vojakom

Finančna pomoč je eden prvih ukrepov, ki jih država lahko ponudi demobiliziranim vojakom, vendar ne sme predstavljati edine oblike pomoči. Demobilizirani vojaki se soočijo z situacijo, ko morajo sami poskrbeti zase, vključno s prehrano, prevozom domov, nakupom civilnih oblačil, itd. Demobilizirani vojaki, ki niso imeli možnosti vključiti se v novonastale obrambne sile so prav tako dobili finančno pomoč ob demobilizaciji.

Finančna pomoč predstavlja samo eno izmed oblik pomoči demobiliziranim vojakom. Poleg pozitivnih učinkov lahko tudi negativno vpliva na demobilizirano populacijo. Mednarodni center za konverzijo v Bonnu-BICC (2000: 45) opozarja na dejstvo, da je finančna pomoč kratkoročna rešitev, ki ne vzpodbuja delovne aktivnosti.

Demobilizirani bivši bojevniki, ki niso ustrezali pogojem integracije v nove obrambne sile so bili upravičeni do finančne pomoči. Višina te pomoči je bila odvisna od števila let, ki so jih preživeli kot člani odporiških gibanj.

Tabela 5.7.1: Finančna pomoč demobiliziranim bojevnikom

Kategorija	Začetek služenja	Leta uradnega službovanja	Znesek
A	jan. 1961-dec. 1972	22-33	R 42.058
B	jan. 1973-dec. 1976	18-21	R 34.313
C	jan. 1977-dec. 1982	12-17	R 28.721
D	jan. 1983-dec. 1989	5-11	R 20.201
E	jan. 1990-dec. 1994	0-4	R 12.734

Vir: South African Department of Defence v BICC (2000: 44).

Potekale so številne razprave o tem, kdo je upravičen do izplačila denarnega nadomestila. Pravno gledano so morali biti vsi bivši bojevniki, katerih ime je bilo na CPR, integrirani ali pa so imeli možnost dobiti denarno izplačilo. Nekateri so trdili, da bi CPR moral vključevati samo tiste bojevnike, ki so želeli biti integrirani in ne vse bojevnike osvobodilnih vojska; saj so se številni bojevniki samodemobilizirali s tem, ko so se zaposlili v zasebnem sektorju ali

pa so nadaljevali študij. Demobilizacija bi tako vključevala samo tiste, ki jim ni uspelo zadostiti pogojem integracije in ne tistih, ki niso želeli biti integrirani (Motumi in McKenzie v BICC 2002: 44).

5.8 OCENA PROCESA DEMOBILIZACIJE

Pri izvajanju demobilizacije se kot ovira pogosto izkaže omejen čas, ki ga imajo države, da se ustrezno pripravijo na ta zahteven proces. Načrtovanje se je tudi v primeru Južnoafriške republike izkazalo kot problem.

Ključni problem procesa demobilizacije je bilo neprimerno načrtovanje. Načrtovati se je začelo šele tedaj, ko so se pojavile težave s starejšimi in bolnimi bivšimi bojevniki, kateri niso ustrezali kriterijem integracije (BICC 2000: 45).

Načrtovanje demobilizacije je bilo neprimerno in nesistematično. Dokaz za to je bilo pomanjkanje kakršnega koli poskusa pridobiti politično podporo za proces demobilizacije (BICC 2000: 45).

6. PROCES DRUŽBENE REINTEGRACIJE

6.1 NAČRTOVANJE REINTEGRACIJE

Potem ko so vojaki demobilizirani in so se ustalili pri svojih družinah v krajih, kjer si želijo ustvariti novo življenje, se začne proces reintegracije. Kljub temu da jim je zagotovljena vsaj minimalna pomoč, je večina bremena na njihovih ramah in na ramah njihovih družin. Oblikovati si morajo novo življenje. Raziskave kažejo, da reintegracija ni enoten proces, ampak je sestavljen iz številnih *mikro-zgodb* ter iz številnih ovir in uspehov (Kingma 1997: 5; Croll 2002: 3).

Proces reintegracije v katerikoli državi je vedno specifičen in zaznamovan z značilnostmi posamične države. Williams (2002) trdi, da morajo biti za uspešnost reintegracije izpolnjeni sledeči pogoji:

- realističen in trajen političen dogovor med vpletenimi stranmi,
- velika stopnja političnega soglasja s strani vpletenih v postkonfliktni scenarij; ta politična volja mora biti dovolj močna, da ji uspe zagotoviti soglasje z usmeritvami vodstva,
- cilji, načela in vrednote morajo biti opredeljene v temeljnem dokumentu - ustavi, primerni zakonodaji in ključnih političnih dokumentih,
- proces integracije mora biti vključujoč, vključevati mora vse nasprotujoče si strani,
- institucionalne sposobnosti oboroženih sil za izzive transformacije morajo biti ocenjene realistično in s tem v skladu tudi s cilji,
- narejena mora biti prioriteta transformacijskih ciljev - ni mogoče narediti več stvari naenkrat,
- narejene morajo biti realistične ocene o porazdelitvi moči znotraj posamičnih sil z namenom odstranitve častnikov z zaviralnimi težnjami,
- v začetnih fazah procesa integracij mora biti narejena sprejemljiva strategija demobilizacije,
- vse politične odločitve in procesi obnove, ki izhajajo iz procesa integracije, morajo biti del širšega vladnega načrta razvoja.

Reintegracija je po naravi počasen socialni, ekonomski in psihološki proces. Izkušnje kažejo, da uspešnost reintegracije v veliki meri temelji na pomoči in podpori, ki jo bivši bojovníki dobijo od svojih družin, lokalnih skupnosti in širšega ekonomskega okolja. Dolgoročno pa je

proces reintegracije odvisen od procesa demokratizacije, vključno z krepitvijo oslABLJENE države in razvojem neodvisne civilne družbe (Kingma 1997: 5).

Številni bivši bojevniki si sami poiščejo način kako se soočiti z novo situacijo in integracijo v civilno življenje. Večina jih razume demobilizacijo kot priložnost za vrnitev k svoji družini in kot možnost uspešne zaposlitve. V takšnih primerih bivši bojevniki ne potrebujejo dolgotrajne pomoči, potrebujejo pa finančno pomoč ob odpustu. Programi reintegracije so tako usmerjeni k tistim bivšim bojevnikom, kateri imajo težave pri reintegraciji. Cilj programov reintegracije ni vključitev vseh bivših bojevnikov v državi. Programi reintegracije nudijo usmerjeno pomoč zapostavljenim regijam in skupinam, ki potrebujejo posebno pomoč. Na nacionalni ravni pa je cilj tovrstnih programov izboljšati splošne pogoje za reintegracijo (GTZ 2004: 65).

Glavni oviri reintegracije ste predvsem svoboden trg dela ter potreba po zamenjavi poklica. Reintegracija vojaškega osebja v civilno okolje je lažja, če je to osebje deležno določene podpore. Pomoč pri reintegraciji lahko obsega denar, nastanitev ter usposabljanje za pridobitev znanj in veščin, cenjenih na trgu dela (Pauwels v Garb 2002: 104).

Kingma (1997: 13) pa našteva sledeče oblike pomoči v sklopu programov reintegracije: denarna izplačila, živila, civilna oblačila, kuhinjska posoda, gradbeni material, orodje, semena ali kmetijsko orodje, svetovanje, pravno svetovanje, iskanje služb, delitev zemlje, javna dela, kreditne sheme in vodstveno ter tehnično usposabljanje.

6.2 POSEBNE SKUPINE

Reintegracija bi morala vključevati vse skupine, ki so sodelovale v oboroženem boju, vendar se te med seboj razlikujejo. Literatura kot posebni skupini, ki sta potrebni posebne pozornosti, navaja otroke vojake in ženske borke.

Tako kot proces demobilizacije, tudi reintegracija bivših otrok bojevnikov zahteva posebne ukrepe. Posebej pomembno je, da so vključeni v proces socialno-kulturne reintegracije, ki vključuje fizično in psihološko rehabilitacijo. Reintegracija v družino in družbeno okolje otrokom zagotavlja občutek varnosti, obenem pa predstavlja obliko nadzora. Poleg tega morajo biti deležni izobraževanja, delovnega usposabljanja ter pomoči ob prehodu, saj bodo le tako kot mladi odrasli pomagali sebi in svojim družinam (Hoffmann, Gleichmann 2000: 32).

V številnih kulturah je reintegracija bivših bork težja in bolj kompleksna kot reintegracija bivših bojevnikov. V vlogi gverilk ali vojakinj so deležne višje stopnje družbene in ekonomske svobode kot je običajno v tradicionalni družbi. V vojski prevzemajo odgovornost in poveljevanje v ključnih vojaških sektorjih. Ko se vojna konča, se njihova družbena vloga ponovno spremeni, običajno pa so tudi odpuščene iz vojske. To lahko pripelje do konfliktov pri integraciji bivših bork. Številne demobilizirane borke se soočajo z ekonomskimi težavami, saj posedujejo pomanjkljivo znanje in izkušnje. Njihov družbeni ugled je nizek, njihove pravice v primerih zahtev za lastnino in zemljo niso enakopravno zaščitene (Hoffmann, Gleichmann 2000: 32).

6.3 UDELEŽENCI V PROCESU REINTEGRACIJE

Procesa demobilizacije in reintegracije bivših bojevnikov se lahko zdita kot lokalna problema, ki zahtevata lokalne rešitve. Vendar pa je to pomembno vprašanje z regionalnimi dejavniki, ki zahtevajo pozornost in sodelovanje mednarodne skupnosti (Kingma, Sayer 1995: 13).

Medtem ko sta demobilizacija in demilitarizacija usmerjeni h kratkoročnim varnostnim ciljem, je reintegracija lahko del procesa obnove infrastrukture in gospodarstva. To se posebno kaže v primerih, ko so programi reintegracije usmerjeni ne le k demobiliziranim bojevnikom ampak tudi v okolje (družine, vasi), kamor se bojevniki vrnejo. V takšnih primerih se proces reintegracije lahko smatra kot del splošne strategije obnove in razvoja (Rufer 2005: 46).

Zaradi široke vpetosti v širše družbenopolitično okolje je tudi število vpletenih v sam proces veliko. Croll (2002: 4) navaja sledeče skupine akterjev, ki so lahko vključeni v proces družbene reintegracije:

- demobilizirani bojevniki (moški bojevniki in borke, otroci vojaki, gverilci),
- družine bivših bojevnikov,
- skupnosti, kamor se demobilizirani bojevniki naselijo,
- ostale skupine, ki se želijo reintegrirati (begunci, razseljene osebe),
- lokalna gospodarska skupnost,
- vladne agencije,
- oborožene sile in druge varnostne sile,
- lokalne nevladne organizacije,

- Združeni narodi in njihove agencije,
- donatorji,
- mednarodne nevladne organizacije.

6.4 RAZLOGI ZA POMOČ PRI PROCESU REINTEGRACIJE

Ukrepi, ki se izvajajo z namenom reintegracije bivših bojevnikov, so dragi. Upoštevati pa je potrebno, da lahko dolgoročni stroški reintegracije postanejo še večji, če se bivšim bojevnikom ne uspe reintegrirati v družbo. Neuspešno zagotavljanje pomoči v procesu reintegracije lahko vodi v naraščajočo nezaposlenost in socialno prikrajšanost, kar se kaže v povečani stopnji kriminala in politične nestabilnosti (Kingma, Sayers 1995: 12).

Kingma (1997: 6) pravi, da so bivši bojevniki podvrženi procesu prilagoditve, saj so izgubili predvidljivo okolje z določenim socialnim statusom- pozitivnim ali negativnim.

Ko se bivši bojevniki vrnejo v svoje domače okolje se soočijo z vsakdanjimi težavami, katerih kot pripadniki oboroženih sil niso poznali. Cock (v BICC 2002: 42) navaja izkušnjo enega izmed bivših bojevnikov, ki dobro opiše praktične težave s katerimi se soočajo bivši bojevniki:

»Ko sem se vrnil, sem bil povsem zbezan, saj nisem imel nikogar, ki bi mi razložil osnovne stvari kot so kako poiskati telefonsko številko v imeniku ali pa kako si odpreti bančni račun«.

Pri oblikovanju programov pomoči predstavlja velik izziv določitev pravega razmerja med denarnimi nadomestili in drugimi ukrepi pomoči, ki omogočajo bivšim bojevnikom pridobivanje zaslužka v civilnem življenju, obenem pa morajo zagotavljati trajno pomoč skupinam, ki bi lahko drugače destabilizirale politično in varnostno okolje (Berdal 1996: 49).

Izkušnje pa vendarle kažejo, da nekdanji borci potrebujejo posebno pomoč, tako da so navkljub nekaterim pomislekom donatorjev in nevladnih organizacij zoper pomoč nekdanjim borcem (da jim mandat ne dovoljuje dela z vojaškim osebjem in da se ni primerno ukvarjati z ljudmi, ki so odgovorni za številne žrtve) prevladali argumenti za pomoč (Kingma v Garb 2002: 139):

1. humanitarni razlogi- nekdanji borci oziroma veterani imajo vrsto socialnih in ekonomskih težav (pogosto so to osebe brez zaposlitve in daleč od doma;

- potrebno je poskrbeti za zagotovitev njihovih osnovnih potreb, za nastanitev...);
2. zaradi žrtvovanja za domovino oziroma kot kompenzacija za izgubljeno izobrazbo ob prisilni vključitvi v oborožene sile;
 3. nekdanji borci lahko znatno prispevajo k splošnemu razvoju skupnosti in celotne družbe;
 4. zanemarjanje nekdanjih borcev lahko ogroža mirovni in razvojni proces (nekdanji borci se lahko pričnejo ukvarjati s kriminalom ali pa se pridružijo nasilni politični opoziciji).

6.5 REINTEGRACIJA V URBANO/RURALNO OKOLJE

Na uspešnost procesa reintegracije vpliva tudi okolje v katerega se bivši bojevniki vrne. Obstajajo razlike med urbanim in ruralnim okoljem, kar bi moralo predstavljati tudi drugačno izhodišče za reintegracijo v takšno okolje.

Reintegracija v urbana središča je bolj kompleksna kot reintegracija v podeželsko okolje in zahteva bolj raznolik pristop. Vsi ukrepi podpore bi morali temeljiti na primerjavi priložnosti in dejanskih potreb. Ukrepi podpore bi morali biti čim bolj usmerjeni k potrebam (Colletta 1997: 5).

Reintegracija je dolgotrajen socialni in ekonomski proces. Za tiste bivše bojevnike, ki se nastanijo v ruralne skupnosti, predstavlja okvir njihovih priložnosti sprejemanje lokalnega prebivalstva, ne upoštevajoč ali prihajajo v skupnost kot bivši bojevniki ali novi stanovalci. Povojne skupnosti so razdeljene, soočajo se z vojnimi ranami in spomini, konflikti pa se nadaljujejo tudi po sklenitvi premirja (Hoffmann, Gleichmann 2000: 32).

V Južnoafriški republiki je bila specifična situacija, ki je še dodatno otežila proces reintegracije.

Južnoafriška izkušnja z demobilizacijo in reintegracijo ima malo podobnosti z podobnimi procesi v razvitih državah in ostalih afriških državah. Razlog za to je preprosto dejstvo, da Južnoafriška republika ni niti razvita država niti tipična afriška država. Za razliko od drugih afriških držav, kjer so izvedli demobilizacijo, je večina južnoafriških vojakov bilo rekrutiranih iz urbanega okolja. To pomeni, da ne morejo biti preprosto reintegrirani v podeželsko okolje,

kot se je to zgodilo v številnih drugih afriških državah. Obenem pa država nima sposobnosti absorpcije bivših bojevnikov v urbani trg del (Malan 1996).

Do razlik prihaja tudi v povezavi s spolom demobiliziranih oseb.

Zaradi tradicionalnega pogleda na delitev dela med spoloma je mestno okolje bolj primerno za bivše bojevnice, čeprav se tudi v takšnem okolju soočajo s predsodki. Moškim bivšim bojevnikom pa je težje dobiti zaposlitev v urbanem okolju, še posebej če izhajajo iz podeželja ali pa ne posedujejo veščin uporabnih v urbanem okolju (GTZ 2004: 74).

6.6 USPOSABLJANJE NEKDANJIH BOJEVNIKOV-SERVICE CORPS

Proces reintegracije je dolgotrajen in zahteva vključitev širše družbe. Začetna finančna pomoč omogoči lažji prehod v civilno življenje, vendar ne omogoča celovite integracije v družbo. Zaradi tega so države prisiljene iskati dolgotrajne rešitve. Posebni programi za pridobivanje novih znanj so eni izmed teh ukrepov.

Socialni učinki programov usposabljanj so pogosto podcenjeni in jih je težko izmeriti. Za številne bivše bojevnike predstavlja program del procesa reintegracije in prvo resno priložnost za pridobitev profesionalnega usposabljanja. Izkušnja pridobivanja znanja in njegove uporabe ima že sama po sebi pozitivne učinke, uspešno končanje programa usposabljanja tudi poveča posameznikov socialni status. V času trajanja programa si bivši bojevniki pridobijo nova poznanstva in se lažje odločajo kaj želijo delati (GTZ 2004: 83).

Service Corps (SC) je bil ustanovljen z namenom pomagati bivšim bojevnikom pri prehodu iz oboroženih sil v civilno življenje. Obrambni minister Modise (v Motumi, Hudson 1996: 118) je ob ustanovitvi Service Corps dejal:

»Obstaja veliko število posameznikov, ki so bili deležni določene oblike vojaškega usposabljanja in ne bodo vključeni v oborožene sile Južnoafriške republike. Pustiti te ljudi na cesti brez službe pomeni iskati težave«

6.6.1 Delovanje Service Corps

Na začetku je bil Service Corps namenjen demobiliziranim vojakom, vendar je bila načrtovana tudi širitev na mladino in nezaposlene. Naloge Service Corps so bile:

- preko svetovanja in kariernega svetovanja pripraviti bivše bojevnike za civilno življenje;

- pomagati tečajnikom pri raziskovanju kariernih možnosti;
- pomagati tečajnikom pri pridobivanju znanja;
- seznanjanje tečajnikov z okoliščinami v širšem okolju, katere imajo vpliv na njihove odločitve (BICC 2000: 46).

Programi usposabljanja bivših bojevnikov so temeljili na dveh centrih za usposabljanje. Prvi center se je imenoval Center za nadaljevalno usposabljanje (Centre for Advanced Training), ki je bil namenjen pridobivanju tehničnih in netehničnih znanj. V sklopu teh so se tečajniki udeleževali usposabljanj s področij zdravstvene oskrbe, ohranjanja narave, oblikovanja in barvanja oblačil, pismenosti, lončarstva. Tehnični del usposabljanja pa je vključeval popravilo kuhinjskih aparatov, računalniško usposabljanje, mehaniko in varjenje. Drugi del usposabljanja se je izvajal znotraj Šole za praktično podjetništvo (Practical Business School). Po mnenju avtorjev je to imenovanje neprimerno, saj se znotraj tega dela usposabljanja ni izvajalo praktičnega usposabljanja, ampak le osnovno izobraževanje za odrasle (Adult Basic Education) in tečaj vožnje (povzeto po Mashike, Mokalobe 2003: 23).

Ob ustanovitvi Service Corps se je predvidevalo, da bodo tečajniki obiskovali usposabljanja največ 18 mesecev. Čas znotraj SC je bil odvisen od pismenosti in matematičnih sposobnosti posameznika. Tečajnik z nizko stopnjo izobrazbe (ali brez te) se je udeležil 6 mesečnega osnovnega izobraževanja za odrasle (Adult basic Education), 6 mesecev pridobival poklicno izobrazbo, zadnjih šest mesecev pa pridobival praktične izkušnje. Tečajniki so lahko predčasno zapustili tečaj, če so si uspeli najti službo ali pa niso želeli nadaljevati tečaja (Mashike, Mokalobe 2003: 23).

Od načrtovanih 1800 oseb v letu 1995 se jih je do konca septembra v Service Corps vključilo samo 318 (Malan 1996).

Cock (2004: 6) navaja podatek iz neobjavljenega poročila »Soldiers of Misfortune«, Centra za razreševanje konfliktov (Centre for Conflict Resolution), ki trdi, da se je med letoma 1995 in 2002 znotraj organizacije Service Corps usposabljal med 3000 in 4000 bivših pripadnikov MK in APLA.

Predčasni odhodi so postali eden izmed problemov, ki so zaznamovali delovanje SC. Težave so se pojavljale tudi na drugih področjih, kar je resno ogrožalo proces usposabljanja bivših bojevnikov.

6.6.2 Težave s Service Corps

Kljub dobrim namenom ministrstva za obrambo, je bil Service Corps že od začetka zaznamovan s številnimi problemi. Prvič, Service Corps je bil ustanovljen brez učinkovitega načrtovanja, poleg tega so bili programi usposabljanj oblikovani brez predhodne analize veščin, poklicnih želja in družbeno-ekonomskih potreb demobiliziranih vojakov. Drugič, niso bile izvedene analize trga dela, kar je pripeljalo do tega, da so tečajniki pridobili znanja s katerimi si niso mogli zagotoviti dela blizu kraja bivanja. Tretjič, obstajale so napetosti med glavno pisarno SC, ki so jo v veliki meri vodili bivši pripadniki MK in regijskimi pisarnami, ki so jih vodili bivši pripadniki SADF in TBVC. Četrtič, vojaška kultura znotraj SC je zavirala učenje v civilnih razmerah. Vsi pripadniki so nosili vojaške uniforme, ki so jih podedovali od obrambnih sil dežele Venda (Venda Defence Force). Častniki so ohranili vojaške nazive, zaradi česar so morali podrejeni znotraj SC salutirati svojim nadrejenim (Mashike, Mokalobe 2003: 24).

Poleg velikih stroškov povezanih s Service Corps so se pojavile tudi težave, ker niso bile narejene raziskave s katerimi bi opredelili potrebe in želje bivših bojevnikov. Čeprav bi ta pristop zahteval daljše časovno obdobje, bi omogočal individualni pristop k demobilizaciji. Malan (1996) navaja sledeče informacije, ki bi jih bilo potrebno pridobiti pred začetkom izvajanja programa:

- o družinah demobiliziranih vojakov,
- o značilnostih okolja, kamor se bodo demobilizirani vojaki vrnili,
- o odnosu prebivalstva do njih,
- o kriterijih na podlagi katerih bi se ocenilo uspešnost reintegracije,
- o mehanizmih preko katerih bi demobilizirani vojaki pridobili pomoč in svetovanje,
- o družbenih vplivih demobilizacije na bivše bojevnike in celotno družbo,
- o zaposlitvenih priložnostih in potrebah po usposabljanju.

Največ težav je bilo v obdobju pridobivanja praktičnega znanja, ko so bili tečajniki razporejeni na delo v podjetja javnega sektorja, kjer naj bi pridobili izkušnje. Tečajniki za svoje delo niso dobili plačila ampak dnevno nadomestilo, kar je med njimi povzročilo

nezadovoljstvo. Poleg tega so jih vodilni v podjetjih pogosto psihično zlorabljali, žalili in se nad njimi izživljali (Mashike, Mokalobe 2003: 23).

Zaradi neuspešnosti pri zagotavljanju izobraževanja in zaposlitev bivšim bojevnikom je bil Service Corps deležen številni kritik. BICC (2000: 46) navaja, da so številni smatrali SC kot »odlagališče« za bivše pripadnike MK in APLA.

6.6.3 Neprimernost vojske

Zaradi vključenosti v vojaško strukturo in ozke usmerjenosti na pridobivanje osnovnih znanj je bil Service Corps neprimeren za reintegracijo v civilno okolje. Obstajajo jasni razlogi, zakaj vojska ni najbolj primerna za reintegracijo v civilno življenje. Programi reintegracije vključujejo številne komponente kot so: psihološko svetovanje, karierno svetovanje, svetovanje o zaposlitvi; za kar pa vojaško osebje ni usposobljeno. Poleg tega so vojaška disciplina, linija poveljevanja in hierarhija neprimerni pri vzpodbujanju kritičnega mišljenja, ki je ključno za uspešno družbeno reintegracijo (BICC 2000: 46).

Rufer (2005: 2) pravi, da sta procesa demobilizacije in razorožitve odgovornost vojske, reintegracija je odgovornost civilnih subjektov.

Kingma (1996: 166) trdi, da se vojska zdi dobra izbira za izvajanje programov usposabljanja predvsem zaradi logističnih sredstev in opreme, ki jo vojska poseduje. Vendar opozarja, da so številni dvomi v primernost vojske. Vojaki so namreč nagnjeni k militarizaciji civilnega okolja.

6.7 ZNAČILNOSTI DEMOBILIZIRANIH BOJEVNIKOV

Profil bivšega bojevnika Južnoafriške republike je zelo kompleksen. Številčno so močno zastopani častniki (tudi tisti v rezervi), najštevilčnejši so vojaki. Nekateri od njih so bili usposobljeni za gverilce, medtem ko so bili drugi deležni konvencionalnega vojaškega usposabljanja. Tisti ki so bili vključeni v proces integracije, so bili tako deležni tako konvencionalnega kot gverilskega usposabljanja. Stopnja izobrazbe bivših bojevnikov varira od minimalne formalne izobrazbe do zaključenega podiplomskega študija. Večina bivših pripadnikov nestalnih enot je podpirala in pripomogla k zmagi vladajočih političnih elit, na drugi strani pa so se številni člani rednih enot vojske dolga leta borili proti takšni zmagi (Malan 1996).

Za natančnejšo določitev značilnosti demobilizirane/reintegrirane populacije bom podal rezultate raziskave, ki so jo na pobudo ministrstva za obrambo Južnoafriške republike izvedli raziskovalci Centra za razreševanje konfliktov (Centre for Conflict Resolution). Rezultate sta predstavila Lephophotho Mashike in Mafole Mokalobe.

Leta 2001 so raziskovalci na vzorcu 410 anketiranih v 11 provincah izvedli raziskavo o značilnostih demobilizirane populacije. Za cilj raziskave so si določili opredeliti štiri področja:

1. osebne značilnosti (spol, starost itd.),
2. izobrazba in poklicne kvalifikacije,
3. poklicni status,
4. finančni prihodki.

6.7.1 Profil demobiliziranih bojevnikov

Na podlagi pridobljenih podatkov je imela demobilizirana populacija sledeče značilnosti:

- več kot 39% jih je živel pri starših, 13.% jih je bilo podnajemnikov, 3% so živeli pri sorodnikih, ostali bivši bojevniki (39%) so imeli svoje lastno bivališče,
- 210 anketirancev (51%) je bilo neporočenih, manj kot tretjina vprašanih poročenih, slabih 5% ločenih ali vdovelih, ostali anketiranci niso opredelili svojega statusa,
- 26% anketirancev je imelo dva otroka, 23% enega, tri otroke je imelo 16% vprašanih, 12% je imelo štiri ali več otrok, slaba četrtina (23%) pa ni imela otrok,
- 84% vprašanih je trdilo, da so služili v enotah MK, 14% v enotah APLA, 2% se jih ni opredelilo,
- večina anketirancev je bilo starih 25 let ali manj, ko so se pridružili oboroženemu boju; pomemben je podatek, da je bila skoraj tretjina anketirancev mlajša od 18 let, ko so se pridružili MK ali APLA, kar pomeni, da so bili še mladoletni, ko so začeli vojaško kariero.

Podatek o tem, kje stanujejo bivši bojevniki nam prikaže eno izmed težav s katero se soočajo bivši bojevniki, to je nastanitev. Rezultati raziskave kažejo, da velik delež bivših bojevnikov živi pri starših, kar potrjuje prejšnje trditve, da ima družina pomembno vlogo v procesu integracije. Avtorji raziskave opozarjajo na dejstvo, da podatek o lastnem bivališču ni merodajen, saj so anketiranci pod to kategorijo navajali preprosta bivališča kot so barake.

Presenetljiv je podatek, da je več kot polovica bivših bojevnikov neporočenih. To dejstvo bi lahko bilo posledica njihove razseljenosti (delovanju v tujini) in celovitega posvečanja osvobodilnemu boju. Če bi na podlagi tega podatka poskušali predvideti, koliko izmed bivših bojevnikov ima otroke, bi se po vsej verjetnosti zmotili.

Kar 77% bivših bojevnikov ima vsaj enega otroka, večji del teh pa ima dva ali več. Tudi večje število otrok (štiri ali več) ni tako redek pojav.

Podatek o starosti ob vstopu v oborožene enote nam pove, kolikšno število mladoletnih je bilo vključenih v osvobodilni boj, kar pomeni, da so osvobodilne enote sprejemale tudi mladoletne osebe.

6.7.2 Izobrazba in usposobljenost

- skoraj 60% anketirancev ni imelo srednješolske izobrazbe, 26% je takšno izobrazbo imelo, 5% vprašanih je imelo dodiplomsko izobrazbo, 2% podiplomsko,
- 33% jih je odgovorilo, da so bili deležni določene oblike izobraževanja in usposabljanja v času služenja pri enotah MK in APLA,
- 61% anketirancev je imelo željo po nadaljnjem izobraževanju in usposabljanju, 34% se jih ni bilo pripravljeno usposabljati zaradi starosti, bolezni, pomanjkanja interesa ali nezadostnih finančnih sredstev.

Podatki o pridobljeni izobrazbi nam veliko povedo o težavah s katerimi se morajo soočiti bivši bojevniki. Velik del teh nima končane srednješolske izobrazbe, kar predstavlja veliko oviro pri vrnitvi v civilno življenje, predvsem pa jim onemogoča dobiti zaposlitev. Tukaj moramo upoštevati tudi dejstvo, da v času služenja v oboroženih silah verjetno niso pridobili veččin, ki bi jih lahko uporabili pri civilni zaposlitvi. Podatek, da jih je bila tretjina deležna določene oblike izobraževanja v času služenja v enotah, se nanaša predvsem na vojaške veččine (orientacija, branje kart, itd.). V nasprotju s tem je vzpodbuden podatek, da se je velik delež bivših bojevnikov pripravljeno nadalje izobraževati.

6.7.3 Poklicni status

- več kot tretjina vprašanih zaradi različnih razlogov ni prejelo odpravnine, najpogosteje zaradi tega, ker niso bili vključeni v uradni proces integracije in demobilizacije; kot razlog za nepridobitev odpravnine so navedli še predčasni odhod

iz procesa in administrativne težave, nekaterim izmed njih pa so rekli, da ne ustrezajo pogojem za pridobitev odpravnine,

- 40% vprašanih je trdilo, da se čutijo močno diskriminirane na trgu delovne sile, 24% jih je ocenilo, da je stopnja diskriminacije majhna, ostali (35%) na to vprašanje niso želeli odgovoriti,
- 46% anketirancev je poskušalo začeti lastno podjetje, 48% jih predvsem zaradi pomanjkljivih sredstev tega ni storila,
- 9% anketirancev je imelo lastno podjetje,
- Samo 7% anketirancev je bilo zaposlenih v javnem sektorju.

Trg dela v postkonfliktnih družbah ima omejene sposobnosti sprejemanja velikega števila bivših bojevnikov (ali drugih skupin, npr. beguncev). Pomanjkljive veščine in delovne izkušnje še povečujejo to težavo (GTZ 2004: 83).

Težave se pojavljajo tudi zaradi nerealnih pričakovanj o zaposlitvi v javnem sektorju. Kot kažejo podatki za JAR, je delež tistih, ki so dobili službo v javnem sektorju, zelo majhen. Berdal (1996: 46) opozarja na oslABLjenost javnega sektorja po končanem konfliktu, saj se številne države soočajo z dolgovi. Takšne razmere onemogočajo državi izpeljati številne projekte, vključno z osnovnimi socialnimi službami.

6.7.4 Finančni prihodki

- 66% vprašanih je bilo brezposelnih, 9% odvisnih od pokojnine ali državne pomoči, 3% so trdili, da so odvisni od pomoči ostalih družinskih članov, kritičen pa je podatek, da je bilo samo 16% vprašanih zaposlenih oziroma so si sami zagotavljali dohodek,
- 8% vprašanih je prejelo posebno mesečno pokojnino, ki je bila posebej uvedena za bivše pripadnike APLA in MK; višina takšne pokojnine je varirala (najmanj 68 in največ 680\$) in je bila odvisna od starosti bivšega bojevnika.

Skrb vzbujajoč je predvsem podatek o stopnji nezaposlenosti med bivšimi bojevniki. Poleg možnosti lastnega zaslužka in posledične finančne samostojnosti so pomembni tudi drugi pozitivni oziroma negativni učinki (ne)zaposlenosti.

Nezaposlenost med bivšimi bojevniki je nadpovprečna v večini držav, kar ni presenetljivo za tako raznovrstno skupino, ki je travmatizirana in zaradi vojne omejevana v svojem razvoju. V

večini držav bivši bojevniki in vojni veterani ne spadajo v najbolj ekonomsko produktivno skupino (Hoffmann, Gleichmann 2000: 34).

Če jim ne uspe najti dela, obstaja nevarnost, da se bodo vrnili h tistemu, kar edino dobro poznajo, to je uporaba orožja. To se kaže v povečanju stopnje kriminala in morebitnih uporih. V postkonfliktnih družbah je za to še toliko večja nevarnost zaradi dosegljivosti orožja (BICC 2000: 41).

6.7.5 Psihološke značilnosti

- 39% anketirancev je trdilo, da imajo psihološke probleme.
- nekateri anketiranci so priznali, da redno uživajo alkohol, saj želijo tako pozabiti na pretekle travmatične dogodke.

Psihično stanje bivših bojevnikov je lahko pomemben dejavnik pri reintegraciji. V času dolgotrajnih vojn so bili številni posamezniki žrtve ali povzročitelji grozljivega nasilja. To pri bivših bojevnikih pusti globoke čustvene in psihične rane, kar se med drugim pojavlja kot depresija, apatija, bes (GTZ 2001: 37).

Težave s katerimi se bivši bojevniki srečujejo ob vrnitvi v svoje skupnosti in naporu, ki jih v to vlagajo niso samo socialne in ekonomske. Psihološko in mentalno prilagajanje je tudi težko. Dokazi kažejo, da bivši bojevniki težko prilagodijo obnašanje in pričakovanja; številni med njimi pa trpijo zaradi posttravmatske stresne motnje (PTSM) (Kingma, Sayer 1995: 23).

Ni nujno, da se simptomi posttravmatskega stresa pojavijo neposredno po travmatskem dogodku, temveč se lahko pojavijo nekaj mesecev ali celo let kasneje. Akutna faza postravmatskega stresa se pojavi tri do šest tednov po dogodku, simptomi pa lahko trajajo tudi do šest mesecev. Tipični znaki posttravmatskega stresa so: nočne more, nenadne slike travmatskega dogodka, otopelost čutov, izogibanje ljudem, še posebej pa vsemu, kar spominja na travmo, nesposobnost koncentracije, vzburjeno emocionalno stanje in nekontroliran bes, težave pri opravljanju dela in odnosih z drugimi ljudmi, uživanje drog in alkohola (Krizmanić in drugi v Ivandić 2005: 18).

7. VETERANSKA ZDRUŽENJA

Veteranska združenja lahko odigrajo pomembno vlogo pri uveljavljanju pravic veteranov. Vendar pa niso samo formalne organizacije tiste, ki lahko pomagajo bivšim bojevnikom pri reintegraciji. Colletta (1997: 6) pravi, da so neformalna združenja kot so debatni krožki (discussion groups) ključni elementi za uspešno ekonomsko in družbeno reintegracijo.

V primeru Južnoafriške republike sta bili ustanovljeni dve veteranski združenji. Za njihovo ustanovitev sta zaslužni dve organizaciji, ki sta imeli ključno vlogo v boju proti apartheidu in kasnejšim družbenim spremembam.

7.1 THE UMKHONTO WE SIZWE MILITARY VETERANS' ASSOCIATION (MKMVA)

Kot navaja BICC (2000: 25) je bila veteranska organizacija MKMVA ustanovljena decembra leta 1996. Glede na ustavo te veteranske organizacije so veterani MK definirani kot posamezniki, ki so se pridružili MK pred prenehanjem oboroženega boja in niso nikoli zapustili položaja. Članstvo je odprto tako za povratnike iz izgnanstva kot za bivše bojevnike, ki so delovali znotraj države.

V svojem memorandumu (Memorandum of understanding MKMVA), ki ga je izdal ANC, so opredeljene sledeče naloge te veteranske organizacije:

- pomagati veteranom MK, ki zaradi bolezni in starosti ne morejo skrbeti za sebe;
- pomoč pri oblikovanju in razvoju produktivnih družbenih projektov pri katerih sodelujejo veterani;
- pomagati pri poklicnem izobraževanju in reintegraciji v civilno okolje;
- zagotavljanje pomoči nepreskrbljenim sorodnikom padlih bojevnikov;
- promocija in obramba pravic in dostojanstva vseh veteranov MK ter ohranjanje zgodovine in zapuščine MK (<http://www.anc.org.za/ancdocs/pr/1998/pr0325.html>).

7.2 THE AZANIAN PEOPLE' LIBERATION ARMY VETERANS' ASSOCIATION (APLAVA)

Veteranska organizacija APLAVA je bila ustanovljena leta 1997, z namenom opozarjanja na družbenoekonomske ter ostale probleme veteranov APLA, kot je pridobivanje državnih pokojnin (Mashike, Mokalobe 2003: 26).

Cock (2004: 6) navaja, da sta tako MK Military Veterans Organization kot Azanian People's Liberation Army Veterans Association zaznamovani z resnimi organizacijskimi problemi.

8. SKLEP

Demobilizacija in družbena reintegracija sta kompleksna procesa, ki se od države do države razlikujeta. Južnoafriška republika je poseben primer, saj so bile vse oborožene skupine najprej integrirane in šele potem demobilizirane. Ta ukrep je nakazoval politično zavezanost k prihodnji narodni enotnosti, vendar je bil kmalu soočen z realnimi razmerami; preobsežnimi obrambnimi silami.

Demobilizacija se pod časovnim pritiskom lahko sooča s številnimi organizacijskimi težavami, vendar je čas, ki ga ima država na razpolago za pripravo načrta demobilizacije, le eden izmed dejavnikov, ki vplivajo na sam potek. V časovni okvir lahko štejemo tudi pravočasno načrtovanje. Načrtovanje je pomembno, ker lahko vnaprej določimo postopke, njihove izvajalce in finančni okvir. Ne glede na nepričakovane dogodke nam načrt omogoča vpogled v rezultate in potrebne spremembe.

Načrtovanje demobilizacije in družbene reintegracije je bilo v primeru JAR šibka točka. Kljub dolgotrajnim pogajanjem o združitvi oboroženih sil sta bila procesa zaznamovana s težavami, ki bi se jim z pravočasnim načrtovanjem lahko izognili. Kot primer takšnih težav lahko omenim nepravočasno oddane sezname posameznih oboroženih sil, pomanjkljivo politično podporo, težave z dokumenti itd.

Oborožene sile so družbeni podsistem, ki je trajno pod vplivom sprememb znotraj države in mednarodnega okolja. Južnoafriška republika je doživela velike družbene spremembe, ki so bile posledica notranjepolitičnih dejavnikov in mednarodnih vplivov. Nastala situacija je predstavljala spremenjeno okolje, ki je vplivalo na vse vidike življenja v JAR. Oborožene sile so bile še bolj pod vplivom teh sprememb, saj so v obdobju apartheida pustile močan pečat v celotni družbi.

Na podlagi analize virov lahko potrdimo **glavno hipotezo**, ki je povezovala spremembe v družbi s spremembami v oboroženih silah. Spremembe v oboroženih silah so jasna posledica družbenih sprememb v JAR.

V obdobju prehoda v demokratični politični sistem, so se v JAR zgodile številne spremembe. Vojska je doživela obsežne organizacijske in funkcionalne spremembe. Na organizacijski ravni je prišlo do združitve različnih oboroženih sil v enotne nacionalne obrambne sile. Spremembe so se zgodile tudi na področju izvajanja nalog.

V obdobju apartheida so oborožene sile poleg obrambe države izvajale tudi notranjepolitične naloge. Ob demokratičnih spremembah ni bilo več potrebe po izvajanju teh nalog, saj je z demokratičnimi spremembami prišlo do prenehanja upora proti političnemu sistemu. Na podlagi tega lahko **izvedeno tezo potrdimo**, saj so novonastale nacionalne obrambne sile prenehale izvajati notranjepolitične represivne naloge.

Po integraciji različnih oboroženih sil v enotne nacionalne obrambne sile je bilo jasno, da so te oborožene sile za državo preštevilne. Odločitev za demobilizacijo je bila tako pričakovana in načrtovana rešitev. Vlada se je odločila, da zmanjša število oboroženih sil in sicer, da izloči posameznike, ki ne ustrezajo standardom. Pri tem pa vlada ni imela enotnih kriterijev:

- vsi pripadniki SADF so avtomatsko postali pripadniki SANDF,
- pripadniki ostalih oboroženih enot so morali nastopiti pred ocenjevalno komisijo, ki je ocenila njihovo primernost za pripadnost novonastalim oboroženim silam.

Na podlagi teh dejstev lahko potrdimo tudi **drugo izvedeno hipotezo**, saj je demobilizacija poleg številčnega zmanjšanja oboroženih sil služila tudi za izločitev pripadnikov osvobodilnih enot. Pri tem je predvsem pomembno dejstvo, da ni bil uveden enoten način integracije pripadnikov različnih oboroženih enot, ampak se je že na začetku izkazalo, da pripadniki SADF ne bodo demobilizirani. To je pomenilo jasen odmik od napovedane nediskriminatorne obravnave vseh pripadnikov različnih oboroženih enot.

Pripadniki osvobodilnih enot niso imeli možnosti, da se sami odločijo ali bodo ostali v oboroženih silah ali bodo prostovoljno odšli. Prostovoljni odhod bi namreč pomenil, da se odpovedujejo finančni pomoči, ki jo je vlada namenila demobiliziranim posameznikom.

Po končani demobilizaciji se je začel proces družbene reintegracije. V JAR so sprejeli tri ukrepe, ki naj bi nekdanjim bojevnikom pomagali pri vključitvi v civilno družbo. Na podlagi tega lahko **delno potrdimo tretjo izvedeno hipotezo**.

Razlog za delno potrditev je dejstvo, da ti ukrepi niso v zadostni meri dosegli ciljnih skupin. Kot dovolj učinkovit ukrep lahko štejemo enkratno denarno pomoč, ki so jo nekdanji bojevniki dobili ob demobilizaciji. Tudi tu so se pojavile težave, ki pa niso občutneje ovirale programa. Velike težave pa so se pojavile pri programu usposabljanja - Service Corps. Te težave so podrobneje opisane v diplomski nalogi, kljub temu velja omeniti nekatere:

- majhno število udeležencev,
- nejasna prihodnost po končanem usposabljanju,
- diskriminatorna obravnava tečajnikov med praktičnim usposabljanjem.

Opisane težave so pokazale na nezmožnost vlade, da se učinkovito spoprime z vprašanjem prihodnosti nekdanjih bojevnikov.

9. SEZNAM LITERATURE

1. *African National Congress Constitution 1958*. Johannesburg: South African Congress. Dostopno na <http://www.anc.org.za/ancdocs/history/const/constitution94.html> (22. marec 2007).
2. Berdal, Mats R. (1996): *Disarmament and demobilization after Civil Wars: Arms, soldiers and termination of armed conflicts*. ADELPHI paper 303. Oxford: Oxford University Press.
3. Bonn International center for Conversion (BICC) (2000): *Brief 18. Conversion in South Africa in the 1990's: Defense Downsizing and Human Development Challenges*. Bonn: Bonn International center for Conversion. Dostopno na <http://www.bicc.de/publications/briefs/brief18/content.php> (10. februar 2007).
4. Cilliers, Jakkie (1993): *An Overview of the Armed Forces of the TBVC Countries*. South African Defence Review 13. Dostopno na <http://www.iss.co.za/ASR15/SADR13/Cilliers.html> (5. april 2007).
5. Cilliers, Jakkie (1995): *Dismissed: Demobilization and reintegration of former combatants in Africa*. Pretoria: Institute for Defence Policy.
6. Cock, Jacklyn (2004): Working Paper no. 43: *Rethinking Militarism in Post-Apartheid South Africa*. Witwatersrand: University of the Witwatersrand.
7. *Code of Conduct 1996*. Johannesburg: Ministry of defence. Dostopno na http://www.dcc.mil.za/Code_of_Conduct/Files/Code_of_Conduct_and_Ethics.htm (20. maj 2007).
8. Colletta, Nat J. (1997): *Demilitarization, Demobilization and the Social and Economic Integration of Ex-combatants: Lessons from the World Bank Africa Experience*. USAID Conference promoting Democracy, Human Rights, and Reintegration in Post-conflict Societies. New York: The World Bank.

9. *Constitution of the Pan Africanist Congress of Azania 196*). Pretoria: Pan Africanist Congress. Dostopno na <http://www.liberation.org.za/collections/pac/constitution.php> (18. maj 2007).
10. Conversion Survey (1996): *Global Disarmament, Demilitarisation, and Demobilization*. Bonn International Centre for Conversion, Oxford University Press.
11. Croll, Peter (2002): *Voices and Choices of Disarmament. Lessons Learnt from BICC' s Experience in the countries*. Bonn: Bonn International Center for Conversion.
12. De Watteville, Nathalie (2002): *Adressing Gender Issues in Demobilization and reintegration Programs*. New York: World Bank. Dostopno na <http://www.womenwarpeace.org/issues/ddr/DDRWatteville.pdf> (5. april 2007).
13. Deutsche Gessellschaft fur Technische Zusammenarbeit (GTZ) GmbH (2001): *Demobilization and reintegration of Ex-combatants in Post-war and Transition Countries (Trends and Challenges of External Support)*. Eschborn: GTZ. Dostopno na http://www.bicc.de/publications/other/gtz_studien/demob/demobilisation.pdf (14. marec 2007).
14. Gear, Sasha (2002): *Wishing us away: Challenges facing ex-combatants in the »new« South Africa. Violence and Transition Series, 8*. Dostopno na <http://www.csvr.org.za/papers/papvtp8g.htm> (8. marec 2007).
15. GTZ- Deutsche Gesellschaft fur technische Zusammenarbeit GmbH (2004): *Disarmament, Demobilization and Reintegration: A practical Field and Classroom Guide*. Eschborn: GTZ.
16. Farr, Vanessa (2002): Paper 20: *Gendering demobilization as a peacebuilding Tool*. Bonn: Bonn International Centre for Conversion. Dostopno na <http://www.bicc.de/publications/papers/paper20/content.php> (16. julij 2007).
17. Garb, Maja (2002): *Demobilizacija in reintegracija vojaškega osebja v razmerah sodobne družbene tranzicije*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

18. Gutman, Maja (2004): *Rojstvo apartheida, njegovo delovanje ter razlogi za njegov propad*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakultete za družbene vede.
19. Heinecken, Lindy (1998): Social Equality Versus Combat Effectiveness: An Institutional challenge fot the military. *African Security Review* 7(6). Dostopno na <http://www.issafrica.org/Pubs/ASR/7No6/SocialEquality.html> (14. maj 2007).
20. Hoffmann. Bernd; Gleichmann, Colin (2000): *Programs for the Demobilization and Reintegration of Ex-Combatants: Changing Perspectives in development and Security*. Bonn: Bonn International center for Conversion. Dostopno na <http://www.bicc.de/publications/briefs/brief15/content.php> (15. februar 2007).
21. *Interim Constitution (1993)*. Pretoria: Constitutional Court of South Africa. Dostopno na <http://www.info.gov.za/documents/constitution/93cons.htm> (18. maj 2007).
22. Ivandić, Damir (2005): *Posttravmatska stresna motnja in vojaki*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
23. Jelušič, Ljubica (1997): *Legitimnost sodobnega vojaštva*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
24. Kenkel, Michael (2006): *Civil Society Participation in Defence Policy Formulation: Academic Experts and South Africa's Post-Apartheid Defence White Paper*. *Journal of Security Sector Management*. Dostopno na http://www.jofssm.org/issues/jofssm_Kenkel_civil_society.doc (13. junij 2007).
25. Kingma, Kees in Vanessa Sayers (1995): *Brief 4: Demobilization in the Horn of Africa*. Bonn: Bonn International center for Conversion. Dostopno na: <http://www.bicc.de/publications/briefs/brief04/brief4.pdf> (5. april 2007).
26. Kingma, Kees (1997): *Post-war demobilization and Reintegration of Ex-combatants into civilian life*. Paper to be presented at USAID Conference on » Promoting Democracy, human Rirhts and Reintegration in Post-conflict Societies«. Washington.

27. Le Roux, Len (2005): *The post-apartheid South African military: Transforming with the nation*, 235–268. *Evolutions & Revolutios: A contemporary History of Militaries in South africa*. Pretoria: Institute for Security Studies.
28. *Mala splošna enciklopedija* (1976). Tretja knjiga P-Ž. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
29. *Mala splošna enciklopedija* (1976). Druga knjiga H-O. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
30. Malan, Mark (1996): Peacebuilding in Post-Conflict South-Africa: The Need for a Comprehensive Demobilization and Remobilisation Programme. *African Security Review* 5 (4). Dostopno na <http://www.issafrica.org/Pubs/ASR/5No4/Peacebuilding.html> (5. april 2007).
31. Mashike, Lephophotho in Mokalobe Mafole (2003): *Reintegration into Civilian Life: The case of former MK and APLA combatants*. Pretoria: Centre for Conflict Resolution.
32. *Memorandum of understanding MKMVA (1998)*. Pretoria: African National Congress. Dostopno na <http://www.anc.org.za/ancdocs/pr/1998/pr0325.html> (2. junij 2007).
33. Mortimer, Deon (1995): Integration, Demobilisation and Rationalisation. *African Security Review* 4(6). Dostopno na <http://www.iss.co.za/pubs/ASR/4No6/Mortimer.html> (14. maj 2007).
34. Moskos, Charles (1994): Racial Integration in the US Army- Any Lessons for South Africa? *African Defence Review* 15. Dostopno na <http://www.iss.co.za/ASR15/Moskos.html> (26. marec 2007).
35. Motumi, Ntsiki (1997): The Physical, Psychological and Welfare Needs of Former Non-Statutory Force Veterans. *African Defence Review* 6(5). Dostopno na <http://www.iss.co.za/pubs/ASR/6No5/Motumi.html> (5. marec 2007).

36. Motumi, Tsepe in Andrew Hudson (1995): *Rightsizing: The Challenges of Demobilization and Social Reintegration in South Africa*. Jakkie Cilliers (ur): *Dismissed*, 112–129. *Demobilization and Reintegration of former Combatants in Africa*. Pretoria: Institute for Security Studies.
37. Nubler, Irmgard (1997): *Paper 07: Human Resources Development and Utilization in Demobilization and Reintegratin Programs*. Bonn: Bonn International center for Conversion. Dostopno na: <http://www.bicc.de/publications/papers/paper07/paper7.pdf> (5. marec 2007).
38. Ohlson, Thomas (1995): *South Africa: from apartheid to multi-party democracy*. SIPRY Yearbook 1995: Armaments, Disarmament and International Security. Oxford: Oxford University Press.
39. Pretorius, Johan (1995): Integration, Rationalisation and Reconstruction of the SA Army: Challenges and Prospects. *African Security Review* 4(1). Dostopno na <http://www.iss.co.za/pubs/ASR/4No1/Integration.html> (8. marec 2007).
40. Rufer, Reto (2005): *Disarmament, Demobilisation and Reintegration (DDR): Conceptual approaches, specific settings, practical experiences*. Geneva: Geneva Centre for the democratic Control of Armed Forces (DCAF).
41. Scott, Noel (2002): From the SADF to SANDF: Safeguarding South Africa for a better life for all? *Violence and Transition Series* (7). Dostopno na <http://www.csvr.org.za/papvtp7.htm> (5. marec 2007).
42. SIPRI Yearbook (1998): *Armaments, Disarmaments and International Security*. Oxford: Oxford University Press.
43. South African History (1994): *Azanian Peoples Liberation Army*. Dostopno na <http://www.sahistory.org.za/pages/governence-projects/organizations/Poqo/poqo.htm> (22. marec 2007).

44. *The Pan Africanist Congress 1958*. The Pan Africanist Congress of Azania. Dostopno na <http://www.sahistory.org.za/pages/governence-projects/organizations/pac/origins.htm> (22. marec 2007).
45. United Nations Department of Peacekeeping Operations (1999): *Disarmament, Demobilization, and Reintegration of Ex-combatants in a Peacekeeping Environment*. New York: United Nations.
46. *White Paper on Defence 1994*. Pretoria: Ministry of Defence of The Republic of South Africa. Dostopno na http://www.polity.org.za/html/govdocs/white_papers/defencewp.html (18. maj 2007).
47. Williams, Rocky (2005): *Demobilization and Reintegration: The South African Experience*. Journal of Security Sector Management. Dostopno na http://www.jofssm.org/issues/jofssm_sp_04_rocky_ddr.pdf (11. marec 2007).
48. Williams, Rocky (2002): Integration or Absorbtion? The Creation of the South African National Defence Force, 1993-1999. *African Security Review* 11(2). Dostopno na <http://www.iss.co.za/pubs/ASR/11No2/Williams.html> (11. marec 2007).
49. WIKIPEDIA, The Free Encylopedia (1999): *Executive Outcomes*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Executive_Outcomes (11. julij 2007).